

***Käsiraamat
õpetajale***

***Afganistan ja
aastatuhande
arengu-
eesmärgid***

Autorid: Lukas Zajac ja Andrej Návojský, © People in Peril

Inglise keelest tõlkinud Margus Mere

Toimetanud Dana Karjatse

Retsenseerinud Helle Anijärv

Õppematerjal on ilmunud Eesti-Afganistani sõpruskoolide projekti raames.

Materjali ilmumist rahastasid Euroopa Komisjon ja Eesti Välisministeerium arengu- ja humanitaarabi vahenditest.

EESTI
ARENGUKOOSTÖÖ

Hea õpetaja!

Loodame, et see käsiraamat annab inspiratsiooni ja ideid tutvustamiseks aastatuhande arengueesmärke koolis ja mõtisklemaks nende üle. Harjutused on suunatud rohkem põhikooli viimastele klassidele ja gümnaasiumile, aga neid saab kohandada ka põhikooli noorematele õppuritele. Harjutused on koostatud Afganistani näidete abil, eesmärgiga äratada huvi nii üldiste globaalküsimuste kui ka selle huvitava ajaloo vastu.

Käesolev õpetajate käsiraamat on valminud osana Afganistani sõpruskoolide projektist, mida Eestis viib ellu Jaan Tõnissoni Instituudi Maailmahariduse keskus.

Maailmahariduse keskus, oktoober 2010

Aastatuhande arengueesmärkide kohta on saadaval palju informatsiooni:

Eestikeelsed internetiportaalid:

www.maailmakool.ee

www.terveilm.net

<http://www.ifightpoverty.eu/et>

<http://www.vm.ee/?q=node/4527>

Ingliskeelsed internetiportaalid:

<http://www.un.org/millenniumgoals/>

<http://cyberschoolbus.un.org> – interaktiivne veebileht, kus on üleval aastatuhande eesmärgid (inglise keeles) ning toodud välja nende omavahelised seosed ja senine edu nende saavutamisel. Lisaks on seal kirjeldatud konkreetseid näiteid noorte algatustest, mis aitavad spetsiifilisi eesmärke ellu viia.

Maailmahariduse keskusest on võimalik tellida ka arengueesmärkide teemalisi näitusi, plakateid ja filme.

Lisainfo: www.maailmakool.ee

Kas maailma saaks paremaks muuta?

Praegusel hetkel elab äärmises vaesuses üle ühe miljardi inimese. Nad ei saa enam kauem oodata. Kas meie saaks maailma paremaks muuta? Seda küsimust arutati New Yorgis 2000. aastal toimunud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) aastatuhande tippkohtumisel. Kõigi riikide esindajad said kokku ja arutasid, kuidas toetada maailma arengut paremuse suunas. Nimetatud ajaloolise koosoleku tulemusena sündis aastatuhande deklaratsioon, milles sätestati selged sihid ja strateegiad, et vähendada maailmas vaesust ning lahendada teisi üleilmsed probleeme. Tähtjaks seati aasta 2015, Afganistani jaoks aasta 2020. Deklaratsiooni aluseks on kõigi maailma inimeste vastutus üksteise heaolu eest. Maailma õiglane areng tähendab seda, et selle tulemusel oleks kõikidel inimestel võimalus elada head elu, kannatamata vaesuse, nälja, haiguste, ebakindluse ja harimatuse pärast. Aastatuhande deklaratsiooni allkirjastas 189 riiki, sealhulgas ka Eesti. Nii oleme meiegi sidunud ennast deklaratsiooni eesmärkide ja väärtustega. Need moodustavad Eesti arengukoostöö baasi.

Millised on aastatuhande arengueesmärgid?

Kaheksa aastatuhande arengueesmärgi on:

1. Likvideerida äärmine vaesus ja nälg.

Maailmas kannatab nälja käes 1,1 miljardit inimest. Eesmärk on vähendada 2015. aastaks päevas alla 1 USD teeniva elanikkonna osakaalu poole võrra, samuti vähendada 2015. aastaks poole võrra nälga kannatavate inimeste osakaalu.

2. Saavutada üleilmselt alghariduse kättesaadavus.

75 miljonit last üle kogu maailma ei käi endiselt algkoolis. Eesmärk on tagada 2015. aastaks, et kõigil maailma lastel oleks võimalik omandada algharidus.

3. Edendada sugupoolte võrdõiguslikkust ja luua naistele enam eneseteostusvõimalusi.

Kaks kolmandikku kirjaoskamatutest maailmas on naised. Eesmärk on tagada, et tüdrukutel oleks 2015. aastaks poistega võrdväärsed kooliskäimise võimalused.

4. Vähendada laste suremust.

Iga tund sureb maailmas 1000 alla viie aasta vanust last. Eesmärk on vähendada 2015. aastaks väikelaste ja vastsündinute suremust kahe kolmandiku võrra.

5. Parandada emade tervislikku olukorda.

99% emade suremusest leiab aset arengumaades. Eesmärk on vähendada 2015. aastaks naiste suremust sünnitusel või selle tagajärjel kahe kolmandiku võrra.

6. Võidelda HIV/AIDSi, malaaria jt haigustega.

Iga päev nakatub HIVi peaaegu 7500 inimest, neist 95% elab arengumaades. Eesmärk on peatada HIV/AIDS-i levik 2015. aastaks ja hakata seda vähendama, samuti saavutada ravi universaalne kättesaadavus. 2015. aastaks tuleks saavutada ka malaaria jt levinumate haiguste leviku vähenemine.

7. Tagada loodussäästlikum keskkond.

1,2 miljardile inimesele on joogivesi endiselt kättesaamatu. Eesmärk on tagada 2015. aastaks, et vähemalt pooltel neist oleks ligipääs puhtale joogiveele. Veelgi rohkem inimesi kannatab keskkonnamuutuste tõttu. 2020. aastaks tuleb parandada 100 miljoni kodutu olukorda ja lõpetada loodusressursside mittejätksuutlik kasutamine.

8. Luua arengu edendamiseks ülemaailmne partnerlusvõrk.

Maailmas on rahalised vahendid vaesuse kaotamiseks olemas. Edu saavutamiseks peavad vaesed ja rikkad riigid aga koostööd tegema. Eesmärk on luua ülemaailmne partnerlusvõrk, et edendada arengut – arendada edasi avatud ja mittediskrimineerivat kaubandus- ja finantssüsteemi; arvestada vähemarenenud riikide erivajadustega, võimaldades nende ekspordile vaba ligipääsu turgudele ja kustutades kahepoolsed võlad; võimaldada arenguriikidele juurdepääs kõrgtehnoloogiale ja hädavajalikele mõistliku hinnaga ravimitele; parandada noorte tööhõivet.

„Aastatuhande eesmärkide täitmine pole ÜRO ülesanne. Need tuleks täita igas riigis valitsuse ja kodanike ühise jõupingutuse tulemusena.”

Kofi Annan, ÜRO peasekretär aastatel 1997–2006

Aastatuhande arengueesmärgid ja Afganistan

Afganistan on kurb näide selle kohta, millist mõju avaldab riigile sõda. Enne kui algasid sõjad, mis on kestnud 30 aastat ja pole lõppenud senini, oli Afganistan arenenud kultuurriik. Sõda on mõjutanud aga tavalise afgaani elu kõiki aspekte: turvalisust, tervist, haridust ja keskkonda. See on hävitanud tööstuse ja põllumajanduse, teed, tammid ja isegi elektriliinid. Sõda on põhjustanud korrupsiooni ning tallanud jalge alla sellised põhiväärtused nagu sallivuse, usalduse, koostöö ja mõistvuse, mida oli ühiskonnas sajandeid austatud.

Afganistan on praegu vaeseim riik Aasias ja üks maailma vaesemaid riike üldse. Koos mõningate Aafrika riikidega on ta kõigi rahvusvaheliste arenguindeksite järjestuses alati kõige lõpus. Viimasel ajal on paljude afgaanide elutingimused peamiselt tänu rahvusvahelisele abile paranenud. Siiski on riik ikka veel teekonna alguses, et kindlustada elementaarne heaolu ja rahu.

2000. aastal, mil peaaegu kõik maailma riigid tulid kokku ÜRO aastatuhande tippkohtumisele, oli Afganistan sõjakeerises. Afganistan sai allkirjastada aastatuhande deklaratsiooni alles hiljem – 2004. aastal. Seetõttu lükati Afganistani jaoks aastatuhande arengueesmärkide saavutamise tähtaeg 2015. aastalt 2020. aastale. Pealekauba lisati juba kaheksale määratletud eesmärgile veel üks eesmärk – turvalisuse tagamine.

ÜRO aastatuhande arengueesmärgid Afganistanis: kas neid on võimalik saavutada?

Siin toome ära kõik eesmärgid ja selle, kui kaugele on nende lahendamiseks jõutud aastal 2010. Statistika uueneb pidevalt ja uusimate andmete saamiseks soovitame uurida veebilehti, näiteks <http://www.ifightpoverty.eu/et> ja <http://www.un.org/millenniumgoals>.

1. Likvideerida äärmine vaesus ja nälg.

- Vähendada alla 1 USD päevas teeniva elanikkonna osakaalu aastas 3% võrra.
- Vähendada nälga kannatava elanikkonna osakaalu aastas 5% võrra.

Eesmärki tõenäoliselt ei saavutata. Kõige vaesemad pole riigi suurest industriaalarengust kasu saanud. See on ka põhjus, miks on vaesus endiselt üks tõsisemaid probleeme, millega afgaanid silmitsi seisavad. Võitlus vaesuse ja nälja vastu pole piisavalt kiire.

2. Tagada algharidus kõigile lastele.

- Kindlustada 2020. aastaks, et kõikidel Afganistani lastel, nii poistel kui ka tüdrukutel, oleks võimalus omandada algharidus.

Eesmärki suure tõenäosusega ei saavutata. Afganistani lastest käib iga päev koolis vähem kui pool. Hoolimata viimastel aastatel aset leidnud suurest arengust koolidele juurdepääsu võimaldamisel jäävad paljud tüdrukud – peamiselt need, kes elavad maapiirkondades – endiselt hariduseta. Põhiprobleemid on enamjaolt seotud kultuuriliste faktorite, julgeoleku küsimuse, koolide puudumise ning nende kõrvalise asukohaga.

3. Edendada võrdõiguslikkust ja tugevdada naiste positsiooni.

- Kaotada 2020. aastaks sooline ebavõrdsus kõigis haridusastmetes.
- Tagada naistele nende osa majanduses ning juurdepääs õigusemõistmisele.
- Kasvatada naiste osakaalu valitsuses 30% võrra.

Seda eesmärki väga suure tõenäosusega ei saavutata. Ainult iga kaheksas Afganistani naine on kirjaoskaja. Naise keskmine sissetulek ei küündi mehe omale ligilähedalegi. Sageli ei ulatu Afganistani naise elu väljapoole oma abikaasa maja seinu. Samas on tänu reformidele naiste osakaal Afganistani parlamendis huvitaval kombel suurem kui mõnes Euroopa riigis (sh Eestis).

4. Vähendada laste suremust.

- Vähendada alla viieaastaste laste suremust kahe kolmandiku võrra.

See eesmärk on tasapisi peaaegu saavutatud. Enamik lapsi on nüüdseks vaksineeritud tuberkuloosi, poliümüeliidi ja leetrite vastu. Paraneb emade ja laste ligipääs elementaarsetele tervishoiuteenustele. Sellest hoolimata on maailmas ainult üks riik (Sierra Leone), kus laste suremus on suurem kui Afganistanis. Määratud eesmärk tundub olevat liiga suur väljakutse. Sellele võidakse jõuda lähedale, kuid tõenäoliselt seda täielikult ei saavutata.

5. Parandada emade tervist.

- Vähendada emade suremust kahe kolmandiku võrra

Senini on eesmärgi poole liikumine olnud edukas, kuid väga aeglane. Emade sünitamisel suremuse lõikes on Afganistan maailma arvestuses teisel kohal. Mitte kuskil mujal pole emade suremus nii kõrge kui mõningates Lõuna-Afganistani maapiirkondades. Naissoost arstide üha suurenev arv annab lootust paremale tulevikule. Tõenäoliselt muutub olukord riigis väga aeglaselt.

6. Võidelda HIVi/AIDSi, malaaria ja teiste haiguste vastu.

- Peatada HIVi/AIDSi, malaaria ja teiste tõsiste haiguste levik ning piirata järk-järgult nende esinemist.

Võitlus malaaria ja tuberkuloosi vastu on Afganistanis edukas. Kuigi tuberkuloosi haigestunute määr on populatsiooni arvestades Afganistanis maailma üks suurimaid, kahaneb nende haiguste esinemus kiiresti. Teisest küljest on HIV/AIDS endiselt varjatud probleem, kuna puuduvad selged andmed selle leviku kohta. Haiguse hiilivale levikule aitavad kaasa madal haridustase, vaesus, kõrge tööpuudus, süstivate narkomaanide suur hulk, naiste madal sotsiaalne staatus ning seksiorjus ja prostitutsioon.

7. Kindlustada keskkonna jätkusuutlikkus.

- Ühendada jätkusuutliku arengu põhimõtted riigi poliitika- ja ning vähendada keskkonna ressurside kadusid.
- Parandada märkimisväärselt kõigi agulites elavate inimeste elustandardit (armetud äärelinnad).

Keskkonna kvaliteedi parandamine pole kuigi edukas. Selle üheks näiteks on jätkuvalt kahanevad metsad, mida küttepudeks maha raiutakse. Aasias kasvab linnade elanikkond kõige kiiremini ning see ainult süvendab agulis elavate inimeste probleeme.

8. Luua üleilmne arengukoostöö.

- Tagada avatusel, ennustatavusel ja mittediskrimineerivatel reeglitel põhineva vabaturu ja rahandussüsteemi toimimine, pühendudes sealjuures arengule, heale riigihaldusele ning vaesuse vähendamisele riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil.
- Osaleda Afganistani jätkusuutlikku arengut toetava arenguabi tõhususe parandamisel.
- Kindlustada koostöös ravimifirmadega juurdepääs elementaarsele arstiabile.

Afganistan on endiselt sõltuv arenguabist. Arengukoostöö tõhususe parandamist takistavad faktorid on (muu hulgas): korruptsioon, bürokraatia, väliskonsultantide suured kulud ning ka mõned tulemusteta ja kehvade kvaliteediga projektid.

9. Parandada julgeolekut.

- Reformida ja muuta professionaalseks nii Afganistani riigiar mee kui ka poliitika.
- Eemaldada kõik maamiinid ja muu lõhkemata lahingumoon.
- Alandada oopiumi tähtsus omamaises tööstuses ühe protsendini.

Hoolimata asjaolust, et Afganistani politseinike ja sõjaväelaste arv on kasvanud ning nende varustus parem kui kunagi varem, pole kunagi leidnud aset nii palju terroristide rünnakuid kui praegu. Võitlus riigi paljudes piirkondades kasvatatavate ja töödeldavate narkootikumide vastu ebaõnnestub samuti. Märkimisväärselt edu on saavutatud ainult maamiinide ja lõhkemata lahingumoonade eemaldamises.

Lisainfot ja statistikat Afganistani kohta leiate siit:
<http://afghanistan-analyst.org/analyst.aspx>

Siit leiate neli harjutust, mis käsitlevad kõiki arengueesmärke, neile järgnevad konkreetsetele eesmärkidele keskenduvad harjutused.

Harjutused arengueesmärkide käsitlemiseks koolitunnis

**A. KÕIKI EESMÄRKE
PUUDUTAVAD HARJUTUSED**

Harjutus

Tuvasta probleem ja leia lahendus

Aeg: 15 minutit

Töövahendid: igale rühmale puhtad valged paberid ning aastatuhande arengueesmärkide nimekiri. Loendi leiab käsiraamatu algusest või Internetist, kui otsida märksõna „aastatuhande arengueesmärgid”.

Eesmärk:

- Saada teada, mis on õpilaste arvates maailmas kõige tõsisemad probleemid, nende üle arutleda.
- Juhatada sisse arutelu aastatuhande arengueesmärkide üle.
- Tutvustada õpilastele mõttekaardistamise viise.

Märkus! Antud harjutus sobib aastatuhande arengueesmärkide sissejuhatuseks. Soovitame jätkata harjutustega, mis on järgmistes peatükkides.

Tegevuse kulg:

1. Jagage õpilased rühmadesse (maksimaalselt viis õpilast ühes rühmas) ja andke neile puhtad valged paberid.
2. Julgustage neid arutlema rühmas selle üle, mis on suurimad probleemid maailmas, keskendudes põhiliselt nendele, mis puudutavad vaeseid riike.
3. Paluge neil panna kirja viis kümne aasta jooksul maailmas lahendamist nõudvat probleemi, sõnastades need tegevustena.

Näide. Probleem – inimõiguste puudumine. Tegevus – vähendada ebademokraatlikult juhitavate riikide arvu 2020. aastaks poole võrra.

4. Paluda rühmadel kirjutada probleemid ükshaaval ette lugeda, kirjutades need tahvlile. Mõningate teemade kordumisel pidada arvestust esinemissageduse kohta. Tulemuseks on loend probleemidest, mis on klassi arvates maailmas kõige tõsisemad.
5. Jagage igale rühmale nimekiri aastatuhande arengueesmärkidega ja küsige, kui suures ulatuses langevad sellega kokku grupis kirjutatud probleemid.

Analüüs

Arutlege õpilastega:

1. Kas lisaksite aastatuhande arengueesmärkide loendisse täiendavaid eesmärke? Miks?
2. Millised aastatuhande arengueesmärgid on kõige olulisemad. Miks?
3. Kas saame ka ise aidata kaasa mõne maailma probleemi lahendamisele? Kuidas?
4. Kas teie arvates on olulisem hoopis mõni eesmärk teie rühma loendis? Miks?

Harjutus

Üleilmsete põhjuste ja tagajärgede võrgustik

Enne harjutust soovitame vaadata aastatuhande arengueesmärkidest filmi „Valged tuvid”, mis on antud käsiraamatuga kaasapandud DVD-l.

Aeg: umbes 20–40 minutit sõltuvalt rühma suurusest ning arutelu ja analüüsi pikkusest

Töövahendid: nöörid, kaardid (vt harjutuse lõpust), paberteip, umbes 20 valget A6-lehte.

Eesmärk:

- Uuenduslike ja organisatorsete õpetamisviiside abil kriitilise ja loomingulise mõtlemise arendamine.
- Kontekstisidusa mõtlemise arendamine.
- Suutlikkus rühmas koostööd teha.

Tegevuse kulg:

1. Jagage õpilased kuueliikmelistesse rühmadesse.
2. Harjutuse lõpust leiate kaardikomplekti. Tehke sellest igale rühmale koopia. Andke viiele rühmaliikmele komplektist kaart (vt töövahendite pakk). Kuues, kaardita õpilane teeb märkmeid.

Soovitus. Märkmete tegija peab olema suuteline kiiresti kirjutama.

3. Paluge iga rühma viiel kaardiga õpilasel seista ringis.
4. Paluge neil panna kaardid rinda nii, et need oleksid nähtavad rühma kõigile liikmetele.
5. Öelge õpilastele, et nad teevad rühmatööd ja seetõttu on oluline, et nad toetaksid ja aitaksid üksteist.
6. Andke nöörikerale õpilasele, kes hoiab kaarti „vaesus” (üks õpilane igas rühmas).
7. Ülejäänud rühmaliikmete abiga peab see õpilane leidma seose vaesuse ja teiste õpilaste kaartidel oleva vahel. Kohe, kui keegi avastab mõne seose, ütleb nöörikerale hoidev õpilane selle seose kõigile rühmaliikmetele välja ning annab nöörikerale õpilasele, kelle kaardil olevaga seos loodi, jättes nööriotsa enda kätte. Ta peaks seda seost ka lühidalt selgitama.

Näide. Vaesus ja haridus – vaestel inimestel (või riikidel) pole sageli piisavalt rahalisi ressursse isegi selleks, et tagada korralik algharidus. Vaesus ja tervis – vaesed inimesed nakatuvad üldlevinud haigustesse suurema tõenäosusega. Põhjused võivad olla: puhta joogivee või arstiabi puudumine, suutmatus maksta ravi eest, vähesed teadmised hügieenist, ebatervislik eluviis ...

8. Iga õpilane, kes saab nöörikerale, peab leidma seose teise rühmaliikme mistahes kaardiga (teemaga).
9. Samaaegselt paneb üleskirjutaja seosed paberilehtedele kirja ning kinnitab need õpilaste vahel olevale nöörikerale, märkimaks seoseid.
10. Õpetaja hõlbustab ülesande kulgu ning jälgib selle edenemist rühmades.
11. Kui harjutuse jaoks eelnevalt määratud aeg (10 minutit) on läbi saanud, võib õpetaja anda suulise hinnangu iga rühma võrgustiku tihedusele.
12. Lõpuks peaks ülesmärkija paberid nöörikeralt kokku korjama ning kinnitama tahvlile või seinale nii, et need oleks teiste rühmade paberitest eraldi.
13. Seejärel valivad õpetaja ja õpilased igast rühmast paberid, mille üle arutleda.

Arutelu:

- Millised seosed on teie rühmas kõige tugevamad?
- Milliste seoste osas kahtlesite? Miks?
- Kas teie rühmal tekkis raskusi mingisuguste spetsiifiliste kaartide vahel seoste leidmisega? Mis need kaardid olid?
- Kui hakkasite seoseid otsima, siis kas teie rühm alustas nende teemade ja probleemidega, mida teate esinevat Eestis, või pigem nendest, mida seostatakse tüüpiliselt Kolmanda Maailmaga (n-ö arengumaad)?

Reeglid:

Pakutavate seoste sisu ei tohi korduda, mis tähendab, et iga seost võib olla igas grupis ainult üks kord.

Soovitused:

Harjutust võib teha kas enne või pärast sissejuhatust aastatuhande arengueesmärkidesse. Lõppseisukohalt vaadatuna on ülesanne pigem analüüsiva iseloomuga. Saate vaadata, mida õpilased tunnis antud teema kohta õppisid ning kuidas nad suutsid kriitilise mõtlemise oskust arendada.

Kaartide teemad:

VAESUS

**TURVALISUS
sõjakonfliktid**

**TERVIS
laste tervis,
emade tervis**

**HARIDUS
algharidus kõigile**

**MEESTE JA
NAISTE
VÕRDÕIGUSLIKKUS**

Harjutus

Surfamine parema maailma nimel

Aeg: umbes 90 minutit

Töövahendid: Interneti-ühendusega arvutid igale rühmale, 3–4-liikmelised rühmad

Eesmärk:

- IKT (info- ja kommunikatsioonitehnoloogia) kasutamisoskuse arendamine.
- Interneti-allikate kriitiline analüüs.
- Koostöö rühmaga, võttes endale piisavalt vastutust.

Tegevuse kulg:

1. Enne tegevuse alustamist lülitage arvutid sisse ja veenduge, et need on Internetiga ühendatud arvutid. Valige mistahes video veebilehel www.youtube.com ja kontrollige, kas allalaadimiskiirus on ülesande jaoks piisav.
2. Jagage õpilased 3–4-liikmelistesse rühmadesse. Iga rühm saab kasutada vähemalt ühte kiire Interneti-ühendusega.
3. Andke rühmadele ülesanne teha otsinguid veebilehel www.youtube.com (või mõnel muul sarnasel seaduslikul Interneti-leheküljel, kus on lühikesi videoid kõikjalt maailmast). Otsida (nende arvates) võimalikult palju häid videoid, mis keskenduvad aastatuhande arengueesmärkidele või mida on võimalik nendega seostada. Määrake töö jaoks ajalimiit (umbes 30 minutit sõltuvalt rühma suurusest ja Interneti-ühenduse kiirusest).
4. Iga rühm otsib erinevaid aastatuhande arengueesmärkidega seotud videoid:
 - 1. rühm: valitsusvälise (mittetulundusühingu) organisatsiooni kampaania
 - 2. rühm: animeeritud video
 - 3. rühm: muusikavideo
 - 4. rühm: intervjuu kuulsusega või kuulsa inimese monoloog
 - 5. rühm: kodanikualgatus või originaalne algatus lastelt
 - 6. rühm: Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ametlik kampaania
 - 7. rühm: slaidiesitlus piltidest

Enamik videoid on inglise keeles ja seetõttu oleks väga hea, kui õpilased oskaksid hästi inglise keelt. Samas arendab ülesande täitmine ka keeleoskust.

5. Selgitage rühmadele, et lisaks videote leidmisele peaksid nad lähtuvalt oma arvamusest ja rühmas saavutatud konsensusest vastama mõningatele küsimustele. Kirjutage küsimused tahvlile või suurele plakatile, võite anda need ka hoopis prinditud koopiatena.
 - Mis on aastatuhande arengueesmärgid? Proovige koostada pärast videote vaatamist oma määratlus.
 - Milliseid aastatuhande arengueesmäärke videos rõhutatakse?
 - Milline kampaania oli kõige muljetavaldavam? Miks?
 - Milliseid sarnasusi/erinevusi leiaste videote ja tavaliste telereklaamide vahel?
 - Mis on nende videote või esitluste eesmärgid? Kas arvate, et nad saavutasid oma eesmärgid? Kuidas? Milliseid peate parimateks? Miks?
 - Kas kujutate ennast ette tegemas samasuguse eesmärgiga videot? Milleks te seda vajaksite? Kuidas näeks välja ettevalmistuse ja täideviimise etapp? Millistele tingimustele peaks see video vastama, et tõmmata inimeste tähelepanu aastatuhande arengueesmärkidele? Millised on kõige olulisemad aspektid, mida tuleb sellise video tegemisel arvesse võtta?

Alternatiiv. Antud harjutus võib olla ka kodutöö. Ülesanded ja teemad võib jagada õpilastele sissejuhatava tunni ajal. Nad võivad teha harjutust kas kodus või pärast kooli. Sellisel juhul oleks parem, kui ühes rühmas oleks õpilasi vähem. Õpilased esitlevad oma töö tulemusi ning tekib arutelu. Võimalusel võiksid nad oma videod alla laadida, väälmälule salvestada ja need kaasa võtta (on olemas mitmeid seaduslikke ja vabalt allalaetavaid programme, mille abil lühikesi videoid alla laadida). Ettekanneteks on vaja projektorit ja arvutit.

Analüüs, arutelu ja kokkuvõte:

- Andke õpilastele valitud videote esitlemiseks ja küsimustele vastamiseks piisavalt aega. Ideaalsel juhul saaks kõik rühmad esitleda oma videoid üksteise järel.
- Lubage õpilastel vabalt arutleda. Õpetaja võiks ainult suunata.
- Lõpetuseks võiksite õpilastelt küsida, mis neile harjutuse juures meeldis ja mis meeldinud mitte nii väga.
- Julgustage rühmi tegema aastatuhande arengueesmärkide teemal omi videoid.

Harjutus

Teatrimaailm

Aeg: 30–45 minutit

Töövahendid: kaardid järgmiste teemadega (kaardid leiata harjutuse lõpust):

Vaesus
Tervis
Haridus
Koostöö
Julgeolek
Keskkond
Nälg
Vesi
Arengukoostöö (arenguabi)

Eesmärk:

- Esinemisoskuse ja eneseväljenduse arendamine.
- Rühmatöö ja sotsiaalsete oskuste arendamine.
- Aastatuhande arengueesmärkide ja nende omavaheliste seoste mõistmine.

Tegevuse kulg:

1. Harjutuse lõpust leiata kaardid, paljundage neid nii, et iga rühma jaoks jätkuks 2 kaarti.
2. Jagage õpilased 3–4-liikmelistesse rühmadesse.
3. Iga rühm tõmbab kaks kaarti. Paluge õpilastel kaartide teemad saladuses hoida ning neid mitte ette lugeda (ka mitte ettevalmistuse ajal).
4. Rühmadel on aega kümme minutit (sõltuvalt õpetaja äranägemisest) valmistada ette näidend, milles nad kujutavad valitud kaartide mõlemat teemat. Nad peaksid esitama mõlemad teemad ühes stseenis pantomiimina, ilma kõnelemata ja kirjutamata. Nad võivad kasutada klassiruumis olevaid asju rekvisiitidena.

Ideaalolukorras peaksid õpilased valmistama stseenid ette aulas, näiteklassis või õues, et neil oleks rohkem tegevusvabadust.

4. Kui ajalimit täis saab, kutsuge õpilased kokku ja laske neil näidendid ükshaaval ette mängida.
5. Teised õpilased peaksid (etenduse ajal või pärast seda) arvama, milliseid teemasid näidendis esitada püüti.
6. Pärast harjutust tänage õpilasi ning kiitke ja innustage neid aplausiga. Käivitage arutelu. Soovitavad küsimused:
 - Mida oli kõigil teemadel ühist?
 - Kas teie arvates on kaartide teemad seotud peamiselt Eestiga või teiste riikidega? Mis riikides või piirkondades on need teie arvates kõige aktuaalsemad? Miks?
 - Kas olete kunagi kuulnud aastatuhande arengueesmärkidest? Tutvustage lühidalt seda kontseptsiooni ja selle sisu ning selgitage, mis on aastatuhande deklaratsioon.
 - Mis võiks teie arvates aastatuhande eesmärkide saavutamisele ja aastatuhande deklaratsiooni elluviimisele kaasa aidata?
 - Kas teie arvates need eesmärgid saavutatakse? Milliseid on võimalik ja milliseid pole võimalik saavutada? Miks? Millised riigid või piirkonnad suudavad saavutada eesmärgid kiiremini ja millised aeglasemalt?
 - Mida igaüks meist teha saab, et aastatuhande arengueesmärkide saavutamisele kaasa aidata? Kas teil on ideid, mida võiksite lähitulevikus oma koolis/linnas/kodus selles suhtes ära teha? Mis need on?

Alternatiiv. Väiksema klassi puhul (maksimaalselt 18 õpilast, kuus õpilast kolmes rühmas) saate viia seda ülesannet läbi pantomiimi- või šaraadivõistluse vormis. Mäng sobib hästi, et äratada õpilastes teema vastu huvi. See kestab lühidalt ning seda võib kasutada sissejuhatava harjutusena aastatuhande arengueesmärkidesse või soojendusmänguna.

1. Paluge igal rühmal valida üks esindaja, kes püüab arvata, mis teemat ülejäänud rühm pantomiimi abil esitab.
2. Valmistage teemakaardid ette. Soovi korral võite lisada eelmainitud teemadele ka täiendavaid teemasid (näiteks lapstööjõud, inimõigused, sõjakonfliktid, üleilmastumine, lapssõdurid, HIV/AIDS jne). Teemad peavad olema kaartidel piisavalt suures kirjas, et neid oleks võimalik eemalt lugeda (A4-formaat).
3. Jagage teemad kolme rühma vahel (näiteks kui teil on 15 teemat ja 3 rühma, siis tehke 3 kuhja, kus igas kuhjas on 5 ideed). Rühmad ei tohi kaarte enne mängu alustamist näha.
4. Paluge esimese rühma esindajal seista seljaga teie poole, et ta ei näeks kaarti, mida samal ajal ülejäänud rühmale näitate.
5. Määrake rühmadele pantomiimi esitamiseks ja teema äraarvamiseks konkreetne aeg (näiteks kaks minutit viie idee jaoks). Nende kahe minuti jooksul üritavad rühmad koguda õigesti äraarvatud teemade eest võimalikult palju punkte.
6. Näidake rühmadele teemasid ükshaaval (seistes äraarvaja selja taga). Rühm peab hakkama stseeni kiirelt etendama, kusjuures sõnu ei tohi kasutada. Samaaegselt seisab äraarvaja seljaga teie poole ning pakub variante. Kui tal on äraarvamise raskusi, võib ta öelda „järgmine”, et näitaksite järgmist kaarti. Jätkake seni, kuni kaardid otsa lõpevad või aeg läbi saab.
7. Lubage igal rühmal oma kaardid läbi mängida (igal rühmal on erinevad kaardid) ja lugege lõpuks õigesti äraarvatud teemade eest saadud punktid kokku.
8. Saate kogu tegevuse kokku võtta, küsides:
 - Kuidas see ülesanne meeldis?
 - Mis oli huvitav ja mis oli igav? Miks?

Vaesus

Tervis

Haridus

Koostöö

Julgelooslek

Keskmond

Nälg

Vesi

Arengubi

B. ERINEVAID EESMÄRKE PUUDUTAVAD HARJUTUSED

1. eesmärk: Likvideerida vaesus ja nälg

Kõigepealt on vaja tagada, et Afganistani elanikel oleks piisavalt ressursse oma elementaarsete vajaduste katmiseks, sh söök, et nad ei peaks nälja käes kannatama.

Lisaks sobivale toidukogusele on mõningad elementaarsed vajadused järgmised: lihtsad riided, tervishoid, puhas vesi, piisavalt hea keskkond ja kooliskäimise kindlustamine.

Afganistan on üks maailma vaesemaid riike. Sõja tagajärgi, mis halvasid riigi peaaegu veerandsajandiks, elimineeritakse etapiviisiliselt. Samas arvatakse, et rohkem kui 7 miljonil afgaanil (peaaegu 1/3 rahvastikust) pole aktiivselt ja tervislikult elamiseks piisavalt toitu. Veel 8,5 miljonit elavad alatoitumise piiril.

Soovitus õpetajale:

1. Jagage õpilased maksimaalselt viieliikmelisteks rühmadeks
2. Jagage igale rühmale kopeeritud tekst peatükist „Mis on Afganistani toidupuuduse põhjused”.
3. Paluge õpilastel tekst läbi lugeda.
4. Pärast lugemist arutlege järgmiste teemade üle:
 - Afganistani toidupuuduse kolm peamist põhjust.
 - Afganistani toidupuuduse kolm olulisimat tagajärge.
 - Kolm põhjust, mis teie arvates oleks lahendatavad. Pakkuge oma lahendused välja.
 - Kolm asja, mida te saaksite oma riigist mõjutada.

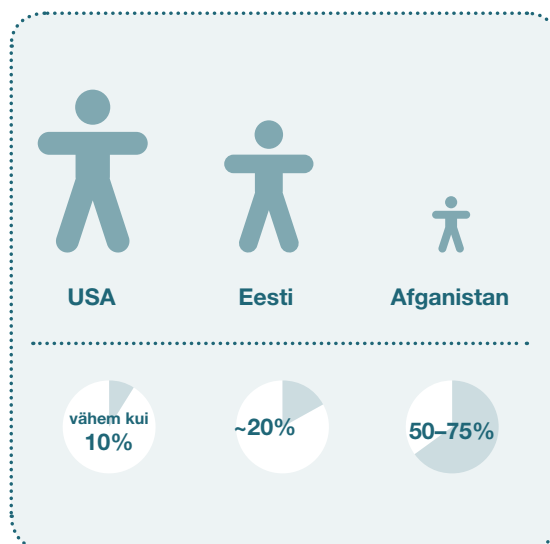

■ Mis on Afganistani toidupuuduse põhjused?

Peapõhjus on sõda, mis hävitas riigis peaaegu kõik: koolid, mis võiksid kindlustada veel ühe haritud põlvkonna; niisutussüsteemid, mis on vajalikud hea saagi tarvis; tööstuse ja tehased, mis annaksid inimestele tööd; haiglad, mis muudaksid inimeste elud paremaks ja pikemaks; teed ja elektriliinid, mis aitaksid arendada riigi tervishoidu ja majandust. Üks sõja tagajärgi on ka maamiinid väljadel ja teedel, mis takistavad inimestel loomi karjatamast, väljadel töötamast ja vabalt liikumast. Miljonid haritud ja edukad inimesed, kes sõja ajal riigist lahkusid, pole veel tagasi tulnud. Tööstus ja kaubandus on kandnud kõvasti kahjusid, sest katkesid paljud kaubandussidemed, mis olid loodud nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Nüüdisajastamine ja tootlikkuse tõus kaubanduse, teenuste, tööstuse ja põllumajanduse valdkonnas katkes. Hoopis vastupidi, riik on tagasi selles staadiumis, kus ta oli paljude aastate eest. Läheb veel terveid põlvkondi, kuni Afganistan suudab kaotatu tasa teha ja elimineerida sõja tagajärjed.

Väga suurt mõju avaldavad ka kliimatingimused. Paljusid inimesi varitseb igal aastal otsene oht, mis on tingitud sellistest looduskatastroofidest nagu näiteks põuad, üleujutused, maavärinad või muud ekstreemsed kliimaatilised tingimused. Tavaliselt on suurimad kannatajad kõige vaesemad, kes elavad eraldatud maapiirkondades, need, kellel pole haridust ja raha, inimesed, kellel puuduvad alternatiivsed toitumisvõimalused ja kes ei saa riiklikku või rahvusvahelist abi piisavalt kiiresti. Sellegipoolest võib väita, et Afganistanil on küllalt haritavat maad ja muid looduslikke ressursse, mille abil tagada piisavalt toitu kõigi jaoks.

Viimastel aastatel on kasvanud kulutused toidule kõikjal maailmas ja see on avaldanud eeskätt mõju kõige vaesematele ühiskonnakihtidele, kes pole suutnud osta isegi põhitoiduaineid. Keskmine Afganistani perekond kulutab oma sissetulekust toidu peale 50–75%. (Eestis on see määr umbes 20%, Euroopas keskmiselt 12%, USAs vähem kui 10%).

Põllumajandus, mis sõltub suuresti niisutussüsteemidest, on endiselt kohaliku majanduse keskpunkt. Kuigi suur osa Afganistanist on kuiv, mägine ja varieeruvate sademehulkadega, saab mägijõgedest piisavalt vett, et muuta suur osa riigist (peamiselt just põhja-, lõuna- ja kirdeosa) vähemalt toiduainete tootmise ja isegi toidu ekspordi osas sõltumatuks. Niisutussüsteemide ehitamist ja sõja ajal hävitatud süsteemide taastamist loetakse toidujulgeoleku tagamise elementaarseks tingimuseks.

Isegi praegu vajab 20–40% afgaanidest toiduabi aastaringelt. Paljud neist sõltuvad välismaal elavate sugulaste abist, osa otsustab riigist või piirkonnast lahkuda. Teine osa hakkab kasvatama tulutoovat kaupa, mis ei vaja väga palju vett – opiumi, millest saadakse heroini tootmise lähteaine.

Kuni 40%-l alla viieaastastest lastest pole piisavalt toitu ja see avaldab mõju nende füüsilisele arengule. Koolikäimise asemel teevad paljud lapsed tööd, et teenida raha, mille eest osta toitu ja esmatarbekaupu nii endale kui ka oma perekonnale. Nii aitavad nad küll peret, ent koolist kõrvalejäämine rikub laste võimalused paremaks tulevikuks.

Aeg: vähemalt 45 minutit

Töövahendid: harjutuse töölehed 1–4 kopeeritult igale rühmale

Soovitus. Märgistage iga rühma abivahendid numברי või sümboliga ja pange need tähistusega ümbrikutesse, et need ära ei kaoks.

Eesmärk:

- Mõista, kuidas inimesed Afganistanis elavad, millised on nende võimalused ja prioriteedid, ning võrrelda sarnasusi ja erinevusi eluga Eestis.
- Olla osavõtlik teiste raske olukorra suhtes ning mõista, kuidas piiratud on Afganistani elanike võimalused.
- Mõista lapstööjõu nähtust ning selle üle arutleda.

Tegevuse kulg:

1. Jagage klass rühmadesse, igas 3–5 õpilast.
2. Jagage igale rühmale järgmised materjalid:
 - Abivahend nr 1 – ühe Afganistani perekonna lugu
 - Abivahend nr 2 – laste tehtavaid töid kujutavad kaardid
 - Abivahend nr 3 – pildid afgaanide igapäevastest vajadustest
 - Abivahend nr 4 – rahatähtede koopiad, kokku 420 afgaani't (AFG)

3. Selgitage õpilastele, et nende kasutuses olevad 420 afgaani't on seitsmeliikmelise pere päevasissetulek ning pärast konverteerimist võrdub see summa seitsme euroga (1 € = 60 AFG 2010. aasta seisuga). See tähendab, et ühel pereliikmel on kasutada üks euro.
4. Õpilased peavad jõudma rühmades 15 minuti jooksul (või ka pikema aja jooksul, sõltuvalt sellest, kui palju on võimalik üles-andele aega kulutada) ühisele otsusele, kuidas peaks perekond raha kulutama. Piltidel on märgitud Afganistani kaupade ja teenuste tavalised maksumused.
5. Enne harjutust teavitage õpilasi võimalusest kasutada abivahendi nr 2 kaarte (lapstööjõu kaardid), kuid nad peaksid pidama meeles nii lapsele kui ka perekonnale kaasnevaid võimalikke tagajärgi.
6. Kui otsustamiseks määratud aeg saab läbi, küsige iga rühma esindajalt, millel põhines nende otsus just niimoodi perele esmatarbekaupu jagada.

Märkus! Õpilastele võib jagada ka kirjelduskaartide koopiad. Sellisel juhul tuleks anda rühmadele otsustamiseks rohkem aega.

Võite kirjutada tahvlile nimekirja vajadustest, mis rühmad rahuldamata otsustasid jätta, ning teha seejärel kokkuvõtte:

- Millistest vajadustest vaadati mööda kõige enam? Küsige õpilastelt, miks.
- Millised olid vajadused, mille rahuldamine ühe rühma eelarvesse ei mahtunud, kuid teise omas oli sees? Küsige rühmadelt, miks nad just nii otsustasid.
- Kuidas otsustasite rahaliste ressursside kasutamise? Kas mõtlesite ka selle peale, et säästa üht-teist tuleviku tarbeks? Kas teil jätkus piisavalt raha kõige ja kõigi jaoks?
- Kas mõni rühm kasutas lapstööjõu kaarte? Miks nad otsustasid neid kasutada? Kas kõik rühma liikmed nõustusid otsusega?
- Mida õpilased „lapstööjõu” all mõistavad?
- Millist kasu saavad perekonnad laste lühi- ja pikaajalisest töötamisest?
- Millised on võimalikud tagajärjed lapse ja tema perekonna jaoks?
- Kuidas võib see mõjutada nende arengut ja tulevikku?
- Miks esineb see nähtus Afganistanis igapäevaselt veel senini?
- Kas teie arvates on harjutuses kirjeldatud Afganistani perekonna eesmärgid sarnased nendega, mis on ühel tavalisel Eesti perekonnal? Millised on sarnasused ja millised erinevused?
- Mis takistab sellel Afganistani perekonnal paremini elamast?
- Kas selle harjutuse käigus selgus teie jaoks midagi üllatuslikku? Kui jah, siis mis täpselt?
- Mida saab igaüks meist ära teha, et aidata puudust kannatavaid inimesi? Näiteks neid, kes elavad Afganistanis.

Abivahend nr 1

Ühe Afganistani perekonna lugu

Omid elab koos perega Afganistani pealinna Kabuli eeslinnas. Tal on olnud rohkem õnne, kui enamikul tema tuttavatest – tal õnnestus leida hea stabiilne töö. Ta töötab rahvusvahelise valitsusvälise organisatsiooni juures autojuhina ning see organisatsioon maksab talle iga kuu palka 12 000 *afgaani*'t (200 eurot). Ta abikaasa Nazima on koduperenaine. Neil on neli last: viieaastane poeg Jamshid, seitsmeaastane tütar Mariam, üheteistaastane tütar Farima ja kaheteistaastane poeg Jamil. Koos hoolitsevad nad Omidide ema eest, kes aitab majapidamistöid teha, aga on viimasel ajal haige olnud. Nad elavad väikeses üürimajas, kus on üks magamistuba ja üks köök. Mõne aasta eest ostis perekond linnast välja tüki maad. Selle jaoks pidid nad küsima laenu Omidile tööd andvalt ettevõttelt ning kahelt naabruskonna perelt. Nad näevad ennast elamas tulevikus maakohas, kust nad ka algselt pärit on, kuid nad vajavad veel 20 000 eurot, et ehitada kolmetoalist maja. „Soovime, et meie perekonnal läheks hästi. Et meie lastel oleks hea tervis ja et nad saaksid hea hariduse. Samas kaalume võimalust saata rahapuuduse tõttu kaks vanemat last tööle kudumisvabrikusse või tänavale kaupa müüma,“ räägib Omid. Ta loodab, et vähemalt kõige vanem poeg Jamil saab hea hariduse, sest siis suudaks ta hiljem oma vanemate eest hoolitseda. Nazima unistab õmblusmasina ostmisest, mis aitaks temal ja ta tütreil õmblemise ja rõivaste parandamisega natuke raha teenida.

Laste tehtavaid töid kujutavad kaardid

Võite kasutada seda kaarti, kui otsustate perekonna eelarve kasutamise üle!

Perekond ei suutnud oma maatüki ostmiseks võetud laenu tagasi maksta. Ainukese lahendusena näevad nad Jamili tööleasumist kudumistehases, mis kuulub mehele, kes laenas perekonnale raha. Ta lubas, et arvestab Jamili tehtud tööd asendusena laenu tagasimaksete eest. Jamil (12-aastane) ei käi koolis, vaid töötab tehases vaipadega tegeledes kuus päeva nädalas, kümme tundi päevas. See on raske töö ning Jamilil pole hariduse omandamiseks ja vendade-õdede sõpradega mängimiseks aega.

Jamili töötamine on perele kasulik:

- Poolituvad võla tagasimaksed (60 *afgaani*ni)
- Toidu pealt säästetakse 15 *afgaani*t päevas, kuna Jamil saab päeva olulisima toidukorra kudumistehases.
- Hariduskulude pealt (+ pastakad, töövihikud, õpikud) säästetakse 5 *afgaani*t päevas, kuna ta ei käi enam koolis.
- Taskuraha pealt (kooliga seotud transpordikulud ja igapäevane toit) säästetakse 50 *afgaani*t päevas.

Võite kasutada seda kaarti, kui otsustate perekonna eelarve kasutamise üle.

Perekond otsustas, et Farimal on aeg tööle asuda ning perekonda rahaliselt toetada. Farima (9-aastane) ei käi koolis, vaid töötab tänaval, müües turulkäijatele kilekotte. Ta töötab kuus tundi, niiviisi iga päev, välja arvatud reedel. Koju tagasi jõudes aitab ta emal majapidamistöid teha. Töö tõttu ei saa Farima koolis käia ning tal on sõpradega mängimiseks väga vähe aega.

Farima töötamine on perele kasulik:

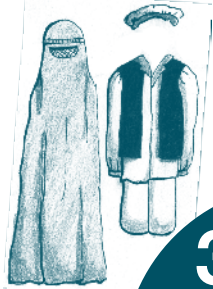
- See panustab perekonna eelarvesse 50 *afgaani*t päevas.
- Hariduskulude pealt (+ pastakad, töövihikud, õpikud) säästetakse 5 *afgaani*t päevas.
- Taskuraha pealt (kooliga seotud transpordikulud ja igapäevane toit) säästetakse 50 *afgaani*t päevas.

Abivahend nr 3

Pildid afgaanide igapäevastest vajadustest

Leib 40 Viis pätsi leiba päevas (perekonnal leiva küpsetamiseks ahju pole)	Taimeõli 15 Põhikomponent Afganistani toitude valmistamisel	Riis 50 Kõige levinum toiduaine Afganistanis	Tee 10 Hommikusöögi osa, mida juuakse ka päeval
Juurviljad 30 Sibulad, porgandid, kaunviljad, spinat, suvikõrvits	Liha 20 Lambaliha, millest valmistatakse kõik populaarsemad toidud	Suhkur, maitseained 10 Lisandid teele ja mitmesugustele toitudele	Rosinad 20 Afganistani toitude oluline koostisosa
Puit 40 Vee soojendamiseks ja külma talve ajal kütteks	Gaasiballoon 40 Toidu küpsetamiseks ja soojendamiseks	Elementaarsed hügieenitarbed 15 Seep, šampoon, hambahari, hambapasta	Üür 60 Ühe toa ja ühe köögi elamu eest äärelinnas
Taskuraha lastele 50 Kooliga seotud transpordikulud ja igapäevane toit	Arstiabi 10 Elementaarne arstiabi vanaemale	Kingitused 10 Kingitused sugulastele ja pererkonnale või kassett lemmikmuusikaga	Arstivisiit 10 Kui keegi on väga haige

Riided kõigile

30

Anorak, vill, aluspesu, burka, shalwar kameez

Kingad kõigile

10

Kõige odavamad, ei pea tavaliselt kaua vastu

Õppevahendid kooliskäivatele lastele

5

Pliiatsid, töövihikud, õpikud

Isa vanemad tulevad külla

20

Transport kaugelasuvast linnast

Elementaarsed majapidamisvahendid

30

Potid, mahutid, vaibad, linad ...

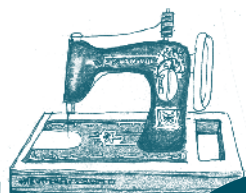
Krediit

10

Mobiiltelefon ja igakuine elementaarne krediit

Õmblusmasin

10

Säästmine emale kõige odavama õmblusmasina ostmiseks

Laen

120

Maatüki väljaostmiseks maakohas, kuhu perekond tulevikus kolida soovib

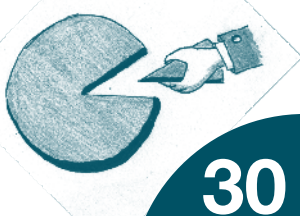
Abiellumine

40

Säästetakse poegade tulevasteks pulmadeks

Maksud ja tasud

30

Mitmesugused kohustuslikud maksud halduskontorites

Jogurt

15

Väga oluline toidukomponent

Kaks muna perekonna kohta päevas

10

Lihtsate toitude valmistamiseks

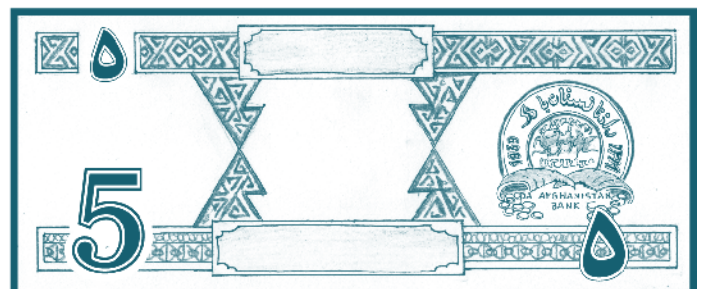
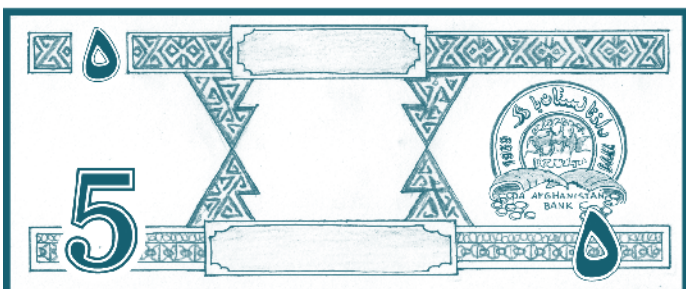
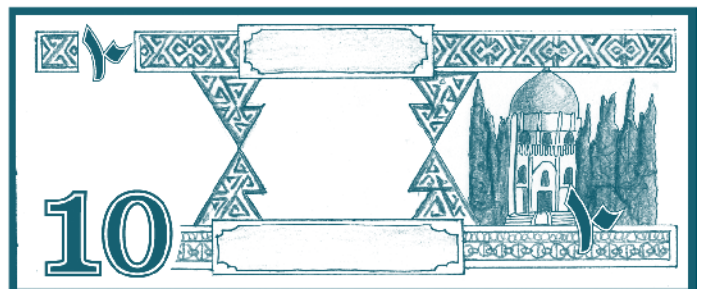
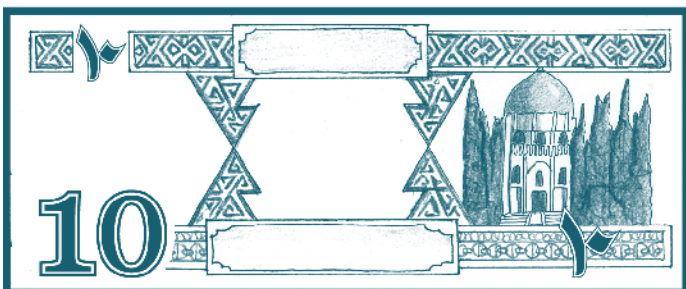
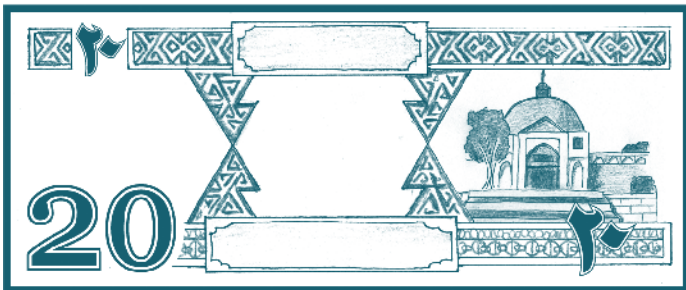
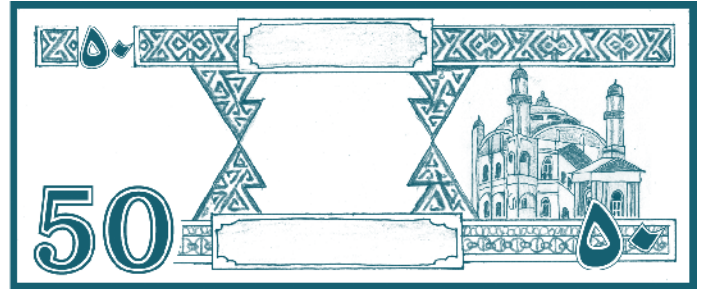
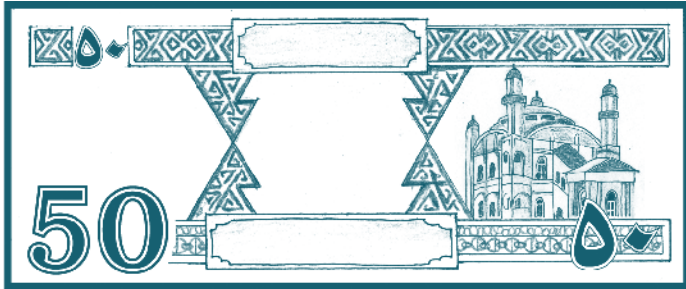
Religiooniga seotud annetused

10

Raha vaestele

Abivahend nr 4
Raha

Konkreetsete vajaduste selgitamine

Toit

Magus tee koos pagarikojas värskelt küpsetatud leivaga on tüüpiline Afganistani hommikusöök. Lõuna koosneb tavaliselt keedetud riisist, mille valmistamiseks on erinevaid viise. Sellele on tavaliselt lisatud rosinaid ja juurvilju ning jõukamad Afganistani perekonnad lisavad ka maitsestatud lambaliha. Afganistani leiba *naan*'i pakutakse nii lõuna- kui ka õhtusöögi kõrvale. Afgaanid tarbivad palju juurviljaõli, mida kasutatakse kõigi traditsiooniliste roogade valmistamiseks. Jogurtit pakutakse tavaliselt pearoa kõrvale ning kuumadel suvepäevadel juuakse seda sageli lahjendatult.

Küte ja elekter

Kuigi Afganistani suved on tavaliselt kuumad ja kuivad, kipuvad talved olema väga külmad. Afganistani pealinn Kabul asub merepinnast 1800 m kõrgusel ning talvekuudel mattub see sageli lumme. Teatud perioodil raadati suur osa Afganistanist ning peamiselt just Kabuli elanikud on sunnitud kohalikest kaupmeestelt puid ostma. Talvel kasutatakse seda küttena, vee soojendamiseks aga aastaringselt. Paljud kasutavad küpsetamiseks balloongaasi, mis läheb tavalisele perekonnale igakuiselt maksma umbes 1000–1500 *afgaani*'t. Elektrit kasutab vähem kui 10% elanikest ning selle tootmiseks kasutatakse sageli õligeneraatoreid, mis on üks olulisi sudu põhjuseid Kabulis.

Vesi, veevõrk ja kanalisatsioon ning hügieen

Vähem kui 30%-l afgaanidest on võimalus kasutada sanitaarvahendeid, näiteks tualetti ... Veelgi väiksemal osal rahvastikust on juurdepääs puhtale veele. Kabuli eeslinnade majad on sageli rajatud järskudele küngastele. Üldlevinud reegli kohaselt muutub maatükk seda odavamaks, mida kõrgemal mäe otsas see on ja mida kaugemale see teedest ja kaevudest jääb. Naised ja lapsed peavad tassima vett koju kaugelasuvatest kae-

vudest. Puhas vesi on seetõttu väga väärtuslik ning selle väärtus kasvab, kui seda soojendatakse kallihinnalise puidu või balloongaasiga (viimast kasutavad keskklassi perekonnad).

Majutus

Kabulis on üür üllatavalt kõrge. Tagasihoidliku ühe-toalise maja või korteri üür on umbes 50 eurot kuus. Kahe- ja kolmetoalise korteri või maja üür on tavaliselt kaks või rohkem korda suurem. Paljud perekonnad elavad seetõttu järskudel küngastel olevates agulites, mis moodustavad vaese eeslinna. Isegi suured perekonnad elavad sageli ühe- või kahetoalistes tubades, et üüri pealt kokku hoida. Kabul on kiiresti kasvav linn, kuhu suurem osa elanikke on parema elu nimel kolunud viimastel aastatel. Enamik neist ei oma maja ega maatükki ning nad üürivad elamispiinda rikkamatelt perekondadelt. Nõukogude Liidu poolt 1970. aastatel ehitatud korterelamus on kolmetoalise korteri keskmine hind umbes 80 000 eurot, mis tähendab, et tavalisele Afganistani perekonnale jääb korralik elamispiind kättesaamatuks.

Rõivad ja kingad

Afgaanide traditsiooniline rõivas on *shalwar kameez* – avar kaheosaline rõivas, mis koosneb pükstest ja põlvedeni ulatuvast särgist. Naiste- ja meestelõiked on erinevad. Samuti kannab enamik naisi ka burkat – pikka, kogu keha katvat rõivast koos silmi peitva looriga. Kuigi islam ei sunni naist end täielikult katma, eelistab enamik naisi peamiselt sotsiaalse surve ja konservatiivsemates piirkondades sügavalt juurdunud traditsioonide tõttu endiselt burkat kanda. Sotsiaalseks miinimumiks naiste rõiva juures loetakse pearätikut. Kuna kvaliteetsed kingad on afgaanide jaoks liiga kallid, ostab enamik neist plastsandaale või odavaid kummist ja plastist tehtud kingi. Kui neil veab, kestavad need koos kingsepa parandustega kokku kolm kuud.

Kool

Kuigi Afganistani lapsed ei maksa õppemaksu, peavad nende vanemad katma transpordikulud ning tasuma igapäevase toidu ja õppevahendite, näiteks pliatsite, töövihikute ja õpikute eest. Mõni kool palkab elukutselisi õpetajaid, kuid enamik koole (eriti käib see usukoolide ja maapiirkondades asuvate koolide kohta) palkab ka mullasid – islami õpetlasi. Afganistanis on võimalik saada õpetajaks pärast keskkooli lõpetamist. See, et igakuiselt antakse laste õpetamise eest mullale väike rahasumma, on miski, millega ollakse Afganistanis harjunud.

Tervishoid

Meile tuntud tervisekindlustuse süsteem puudub. Arstivisiidi ja haiglaravi eest tasutakse sularahas. Rikkad ja välisorganisatsioonide töötajad käivad heades haiglates, kogenud ja kvalifikatsiooniga arstide juures. Vaesed suudavad tasuta aga ainult arstidele, kel on madal haridustase ja vähene kogemus. Sageli on nad suutelised diagnoosima ja ravima ainult kõige levinumaid haigusi, kasutades selleks kõige odavamaid ravimeid. Isegi mõned tavalised probleemid, mille lahendus oleks ainult kerge antibiootikumide kuur või väike operatsioon, lõpevad sageli patsiendi surmaga.

Külaskäik ja perekonnasidemed

Perekonna hea nimi ja perekondlike suhete säilitamine on afgaanide jaoks kaks olulisimat väärtust elus. Sugulaste küllastamisel eeldatakse väikese kingi või koogi kaasavõtmist. Vastutasuks pakuvad võõrustajad külalistele ainult parimat, mida neil on. Reeglina püüavad pojad oma vanemaid regulaarselt küllastada ning neid rahaliselt toetada. Poja suutmatust või soovimatust vanemate eest hoolitseda loetakse poja ebaõnnestumiseks ja perekonnale vastuvõetamatuks sotsiaalseks häbiks.

Majapidamine ja igapäevaste esmatarbekaupade ostmine

Oma majas elavad afgaanid peavad majapidamise eest ise hoolt kandma. Samas kui nad üürivad korterit või maja, peab seda tegema vara omanik. Majapidamine on tavaliselt väga tagasihoidlik (isegi keskklassi perekondade puhul). Aknad on kaetud üldjuhul ainult läbipaistva kilega ning köögid on väga lihtsad. Traditsioonilises majapidamises pole mööblit peaaegu üldse. Isegi laud ja toolid pole vajalikud, sest pere istub söömise ajal tavaliselt mahalaotatud kattel. Katted ja vaibad ei tekita mitte ainult mugavuse ja soojuse tunnet, vaid on ka perekonna sotsiaalse staatuse märk.

Religiooniga seotud maksud

Muslimid maksavad almust zakaat, mis on üks viiest islami tugisambast. Tegemist on kohustusliku maksuga varalt ja sissetulekult ning seda kasutatakse vaestele suunatud heategevuse vormis religioosel eesmärgil. Lisaks mitterahalisele abile teeb iga muslim sellesse fondi annetuse, mille suurus on 2,5% vara väärtusest ja sissetulekust. Ainult kõige vaesemad muslimid on maksukohustusest vabastatud. Samas on see rohkem hea muslimi moraalne kohustus kui ametlik sundus, kuna seadusega seda ei nõuta.

Side

2010. aastal oli Afganistanis umbes üks mobiiltelefon kahe elaniku kohta. Mobiiltelefonid on kõige rohkem levinud kesk- ja kõrgklassi seas. Turul tegutseb kuus mobiilioperaatorit ja on tavaline nähtus, et perekonnas kasutab mobiiltelefoni vähemalt üks vanematest ja üks lastest. Vanemad ostavad telefone ja väikeses koguses krediiti (sageli ainult 250 afgaani't kuus) peamiselt oma tütardele, kuna on mures nende turvalisuse pärast. Väga populaarsed on teistest Aasia riikidest tarnitud kasutatud mobiiltelefonid. Internet on endiselt eliidi privileeg. 2009. aastal kasutas seda ainult iga viiesajast afgaan.

Õmblusmasin

Õmblemine on Afganistanis väga vana traditsioon. Linnades on palju tehaseid, kus õmmeldakse traditsioonilisi afgaanide rõivaid. Meeste ja naiste eraldamisest peetakse rangelt kinni ka rõivaste valmistamisel (näiteks õmblevad meestele riideid ainult mehed). Paljudes koolides on õmblustöötoad, kus tüdrukud saavad omandada kasulikke kogemusi. Õmblusmasin on naistele selles riigis üks vähestest töötegemise võimalustest.

Laenud

Sageli on laen perekonna jaoks ainuke viis suuri kulusid katta. See, et noor mees laenab raha pulmade, maja/korteri ostmise või ootamatu meditsiinilise protseduuri jaoks, on väga levinud. Enamasti ei suudeta võlga tagasi maksta ning ainuke võimalus laenude ja tagasimaksete nõiaringist pääsemiseks on „müüa” laenajale üks tütardest pruudiks või anda perekonnaliige talle tööliseks. Mõlemal juhul on kõige sagedasemad ohvrid alaealised lapsed.

Abiellumine

Abiellumine on Afganistanis suur sotsiaalne sündmus, mille tarbeks säästavad pruut ja peigmees raha terve elu. Pulmad leiavad tavaliselt aset avarate akendega hiiglaslikes hoonetes, mis asuvad suuremate linnade eeslinnades. Tavaliselt osaleb tseremoonial 500 kuni 1000 külalist. Abiellumise kogumaksumus võib ulatuda isegi 5000 või 10 000 euroni. Pulma kutsutud meessoost ja naissoost külalistel on peod erinevates ruumides. Naiste jaoks on see sageli ainuke võimalus kanda avalikult selliseid rõivaid, mis neid täielikult ei kata.

Maksud ja tasud

Lisaks kõiksugu kohalike ja riiklike haldusorganite nõutavatele tasudele ja maksudele kulub afgaanidel palju raha altkäemaksu peale. ÜRO uuringu kohaselt annab iga teine afgaan altkäemaksu, kui seda küsitakse, andes niimoodi ära üpris suured rahasummad, mis keskmiselt moodustavad sissetulekust kolmandiku. Altkäemaksu abil on võimalik saada peaaegu kõike alates juhiloa väljastamisest kuni vanglast vabanemiseni, viimast isegi tõsise kuriteo puhul. Töötavad afgaanid peavad maksma tulumaksu, mis on sõltuvalt nende sissetulekust 2–10%.

Harjutus

Minu tavaline päev (sobib kuni 14-aastastele õpilastele)

Aeg: 30–45 minutit

Töövahendid: pastakas, värvipliatsid või muud joonistusvahendid, suur ja väiksem paberileht igale õpilasele

Eesmärk:

- Probleemi tuvastamine ja tõlgendamine.
- Õppida osavõtlikkust teiste inimeste suhtes; omandada oskus võrrelda enda olukorda kellegi teise omaga, hinnates sarnasusi ja erinevusi.
- Õppida hindama seoseid kohalike ja üleilmsete probleemide vahel.
- Arendada õpilaste eneseanalüüsi võimet, eneseteadlikkust, enesehinnangut ja enesekindlust ning toetada neid vastutuse võtmisel oma tegude eest ja otsustamisel oma elu üle.

Tegevuse kulg:

1. Paluge õpilastel joonistada suurele paberilehele ring.
2. See ring tähistab ööpäeva, mis koosneb 24 tunnist. Õpilased võivad jagada ringi väiksemateks osadeks, et tekiks parem ettekujutus päeva üksikutest tundidest.
3. Andke neile ülesandeks joonistada või kujutada muul graafilisel viisil, kuidas nad tavaliselt ööpäeva veedavad. Pildid peaks kujutama kohti, kus nad tavaliselt aega veedavad; tegevusi, mida nad tavaliselt teevad; inimesi, kellega nad tavaliselt kohtuvad. Ehk teisisõnu – nad peaksid kujutama, mida nad ühe päeva jooksul mingil kindlal ajal tavaliselt teevad. Joonistused võivad olla lihtsad, sest nende kvaliteeti ei hinda mitte keegi. Loomulikult võite neid julgustada joonistama kaunist pilti, kuid oluline on sisu.
4. Kui õpilased ei suuda oma päeva üldistada, siis võiksid nad kujutada ühte kaugemas minevikus asetleidnud päeva.

Amena päev

Minu nimi on Amena ja ma olen pärit Ghazni provintsist, mis asub Afganistani pealinnast Kabulist lõuna pool. Ma elan Kabuli äärelinnas Pulisukhtas. Ma käin Kote Sangi tüdrukute koolis. Selle kooli asutas Aschiana – abiorganisatsioon, mis aitab lastel, kes on koolist töölkäimise tõttu välja langenud, uuesti haridust saada.

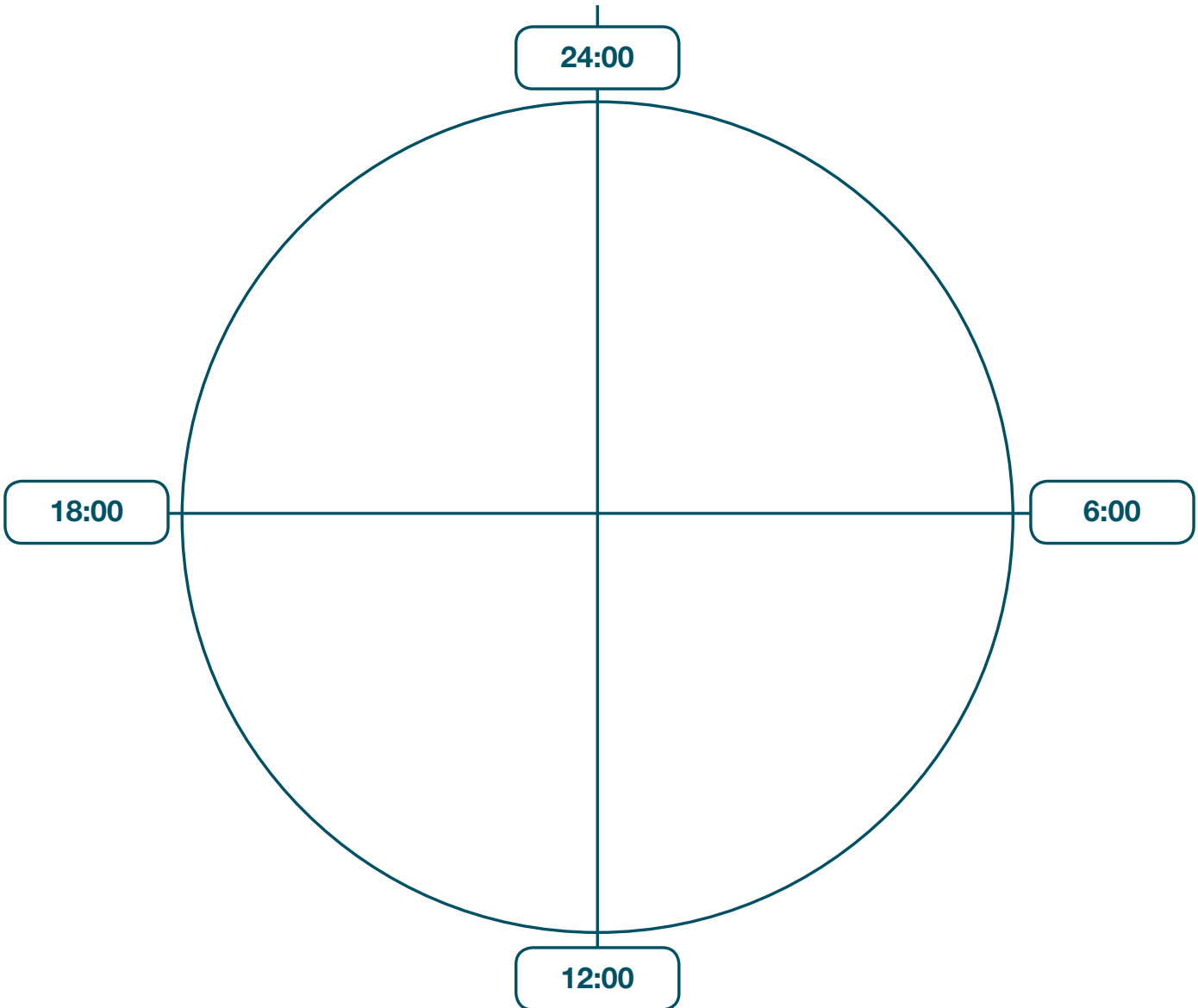
Ma olen 17-aastane ja see on minu tavaline päev:

Ma tõusen kell 4 hommikul, et palvetada. Muslimid palvetavad viis korda päevas ja esimese palve aeg on varahommikul. Kell 5.30 pean ma aitama maja koristada, oma noorematele õdedele ja vendadele hommikusööki valmistama ja muid koduseid töid tegema.

Me sööme kodus hommikusööki kell 6 ja seejärel lähen ma kooli. Esimene tund algab meil kell 6.30. Koolipäev saab kell 12 läbi. Siis on ka minu ja mu koolikaaslaste lõunaaeg. Me valmistame ja serveerime lõunat kordamööda. Üks meist toob lõunasöögi kooli koridori, kus teised tüdrukud põrandal istuvad. Me oleme harjunud söömise ajal põrandal istuma, see on Afganistanis kombeks.

Me oleme harjunud iga päev sööma juurviljasuppi ning afganistani leiba, mille nimi on *naan*. Mõnikord sööme me ka liha või köögivilju.

Ülejäänud päeva veedan ma kodus, kus aitan koristada ja süüa teha. Aga mul jääb aega ka oma lemmikharrastuse – joonistamise – jaoks. Ma lähen voodisse kell 11 õhtul, selleks ajaks olen ma väga väsinud.

5. Kui lapsed on joonistamise lõpetanud, paluge neil vastata järgmistele lihtsatele küsimustele:

Kui vana ma olen?.....

Millises linnas ma elan?

Milline mu kodu välja näeb?.....

.....

.....

.....

Kellega koos ma elan?

Kus ma koolis käin?

Milline mu kool välja näeb?.....

Mis on mu lemmiktoit?

Mis on mu lemmikharrastus?.....

Mida ma tulevikus teha soovin (või 5–10 aasta pärast)?

.....

Mis on minu suurimad unistused?

Arutelu ja analüüs:

1. Jagage õpilased maksimaalselt 5-liikmelistesse rühmadesse.
2. Õpilased peaksid võrdlema enda pilte teiste omadega rühmas ja analüüsima, kuidas enamik neist oma aega tavaliselt veedab. Nad peaksid rääkima oma lemmiktegevustest ja ka kõige ebameeldivamatest tegevustest.
3. Näidake õpilastele Afganistani tütarlapse Amena joonistust ja lugege neile või paluge mõnel õpilasel lugeda ette tema kirjeldus oma päevast. Andke rühmadele natukene aega omavahel arutleda.
4. Küsige neilt:
 - Mille poolest on teie pildid Afganistani tüdruku pildiga sarnased ja mille poolest erinevad?
 - Mis on sarnasused ja erinevused teie ja Afganistani tüdruku vastuste vahel?
 - Mis on teie arvates suurimate erinevuste põhjused?
 - Kas Afganistani tüdruku pildil ja kirjelduses oli midagi, mis teid üllatas?

2. eesmärk: HARIDUS

Afganistani rahvastik on üks maailma noorimaid. Iga viies afgaan on kooliealine laps ning ühtlasi on kooliealiste arv ka maailma suurim. Kuigi minevikus on leidnud aset üleriiklikud hariduse edendamise kampaaniad, oskas 1979. aastal lugeda ometi ainult iga kümnes afgaan. Hilisem sõda Nõukogude Liiduga pööras positiivse trendi langusse ning negatiivne mõju on nähtav isegi tänapäeval. 2006. aastal olid 57% meestest ja 87% naistest kirjaoskamatud. Haritud ja oskustega töötajate puudust peetakse riigi majandusliku ja sotsiaalse arengu üheks peamiseks takistuseks.

Haridustasemele Afganistanis on avaldanud suuresti mõju asjaolu, et väga paljudele tüdrukutele pole kunagi antud võimalust koolis käia. Sellest hoolimata on kasvanud tütarlastele hariduse andmise propageerimine ning ka tüdrukute arv koolides – nelja aasta jooksul (2004–2008) see arv peaaegu kolmekordistus, 839 000-lt 2,2 miljonile. Poiste arv koolides kahekordistus 3,9 miljonini. Afganistanis pole laste arv koolides ja nende osakaal rahvastikust olnud kunagi varem nii kõrge kui praegu.

Suuremal osal õpetajatest puudub piisav kvalifikatsioon. Afganistanis võib õpetajaks saada 12 aastat koolis käinud õpilane. Probleem on ka aegunud õpetamismeetodid ning õpikute ja elementaarsete õppevahendite puudus.

Koolid on tasemelt ja varustatuselt väga erinevad. Mitmed välisriikide valitsusväliste organisatsioonide taastatud või nende poolt ehitatud uued koolid paiknevad peamiselt pealinnas ja riigi lõunaosas. Eesti koolidega võrreldes näevad need välja üpris

tagasihoidlikud, kuid Afganistani kontekstis on need vägagi kaasaegsed. Teistes regioonides, eriti maapiirkondades, toimub õppetöö ajutistes tingimustes ning sageli telkides. Suur osa koole asub kõrvalistes kohtades ning õpilased peavad sinna jõudmiseks kõndima iga päev maha mitu kilomeetrit. Sellest on tingitud ka tüdrukute väiksem osavõtt. Vanemate soov on, et nende tütreid haritaks ohutus ja kaitstud tingimustes, teekond kooli pole aga mitte alati turvaline.

Nagu ka tervishoiuteenuseid, rahastavad Afganistani haridussüsteemi suures osas välisriikide arenguabi organisatsioonid. Ühest küljest võimaldab nende toetus ehitada rohkem koole, koolitada õpetajaid ning parandada hariduse kvaliteeti. Teisest küljest on ametlikel ametiasutustel, näiteks haridusministeeriumil ning selle piirkondlikel ja kohalikel üksustel, raske teha hariduseelarvet, sest välisabi struktuur ja määrad varieeruvad.

Kuigi Afganistani haridussüsteemi tase on endiselt madal, on trendid positiivsed ning kahtluse alla ei saa seada ka varasemate aastate saavutusi. Tohtu suure „Tagasi kooli“ kampaania tulemuseks on ligi 4 miljonit last uuesti õppetööle asunud. Afganistan on suutnud vähendada kirjaoskamatute kodanike arvu, sest aina rohkem poisse ja tüdrukuid saab käia turvalistes koolides, kus on võimalik omandada vähemalt algharidus. Arengut on näha kõikidel tasemetel. 2002. aastal taasavati Kabuli ülikool. Hiljem tekkis juurde veel seitse ülikooli. Kõrgharidus on endiselt kättesaadav ainult väikesele osale rahvastikust, kelleks on peamiselt Afganistani eliit.

■ Kampania „Tagasi kooli”

Selle kampania korraldas 2002. aastal rahvusvaheline organisatsioon UNICEF. Eesmärk oli pakkuda koolidele ja õpilastele elementaarseid vahendeid, et nad saaksid kooliaastat probleemideta alustada. Laiali jagati 8 miljonit raamatut ning 18 000 tahvlit ja koolivahendite komplekti. Sajad veokid transportisid kauba Peshawari tehastest Pakistanis Afganistani piiri lähedale. See oli organisatsiooni ajaloo suurim logistikaoperatsioon, mida toetas ulatuslik kampania, mille alla kuulusid muu hulgas raadioreklaamid, tänavateater, kogukondade koosolekud ning tuhanded plakatid, flaietid ja kleebised. Erilist tähelepanu pöörati tüdrukute kooli tagasitoomisele.

■ Taliban ja Afganistani haridussüsteem

Talibani võimu ajal (1996–2001) kannatas Afganistan sõdade ja rahvusvahelise eraldatuse all. Haridussüsteem oli koost lagunemas. Üle 8-aastastel tüdrukutel keelati ametlikult koolis käimine ning ainult umbes 3%-l õnnestus omandada kas või algharidus. Kuigi poisid võisid koolis käia, avaldas religioon õppeprogrammile väga suurt mõju. Pärast 2001. aastat pöördus suur hulk Afganistani perekondi naaberriikidest koju tagasi, olles elanud seal põgenikena. Paljudel oli õnnestunud omandada haridus välismaal, kodumaal puudus neil selleks aga võimalus. Nõudlus hariduse järele kasvas seda enam, kui põgenikud, kes soovisid oma lastele head haridust ja paremat elu, tagasi tulid. Uute koolide arv on kasvanud ning hariduse kvaliteet paranenud peamiselt tänu rahvusvahelisele arenguabile. Veel üks probleem, mis Afganistani haridussüsteemile muret teeb, on kvalifitseeritud õpetajannade puudumine. Rahvusvahelise organisatsiooni Oxfam andmete kohaselt moodustavad naised haridustöötajate koguarvust ainult neljandiku. Õpetajannade puudus ja meessoost õpetajate arvuline ülekaal on põhjus, miks suur hulk konservatiivsete piirkondade lapsevanemaid ei usalda saata tütreid kooli, kus pole naisõpetajaid. Nii on tekkinud nõiaring – tüdrukud ei saa minna kooli, sest pole õpetajannasid, meessoost õpetajad on aga ülekaalus seetõttu, et leidub vähe haridust saanud naisi.

Harjutus

Seoste otsimine

Aeg: 45 minutit

Töövahendid: harjutuse lõpust leiata kaartidega lehed, andke igale rühmale nendest koopia koos kääridega või juba lahti lõigatud kaardid, A3-suuruses paberileht, paar pliiatsit (markerit) ja liim igale rühmale.

Eesmärk:

- Mõista seoseid kohalike ja üleilmsete probleemide vahel.
- Arendada rühmatöö oskust, jagada ülesandeid, kanda vastutust.
- Arendada probleemülesannete lahendamise oskust. Tuvastada ja määratleda probleemi, selle iseloomu, otsida põhjuseid, näha taustsüsteemi ning pakkuda lahendusi.
- Omandada kriitilise mõtlemise oskusi. Kujundada oma seisukohti ja arendada oskust esitada nii enda kui ka rühma arvamust.

Tegevuse kulg:

Esimene osa – sissejuhatus teemasse

1. Lugege koos õpilastega lugu „Tänavalaste raske elu”, mille leiata harjutuse lõpust või vaadake käsiraamatule lisatud DVD-lt filmi „Valged tuvid”.

Teine osa – mõttekaardistus/ajurünnak

2. Arutage õpilastega hariduse olulisuse üle, toetudes muljetele, mis tekkisid seoses loo ja/või filmiga.
3. Paluge õpilastel avaldada arvamust peategelaste elu kohta, mida mõjutab asjaolu, et tal puudub juurdepääs kvaliteetsele haridusele. Võimaldage õpilastel arutleda (ajurünnaku, mõttekaardistuse vormis). Ärge andke nende avaldustele hinnangut ning vältige kommenteerimist. Kirjutage arvamused tahvlile.
4. Küsige õpilastelt, mis aspekte elus ja mis riike üldiselt mõjutab piiratud ligipääs kvaliteetsele haridusele. Kirjutage arvamused jälle tahvlile. Proovige arvamusid rühmitada ning tehke arutelu lõpus õpilaste seisukohtadest kokkuvõtte.

Kolmas osa – rühmatöö

5. Jagage õpilased 3–5-liikmelistesse rühmadesse.
6. Jagage igale rühmale kaartidega lehed. Iga rühm peaks saama 14 täidetud kaarti ja 14 tühja nelinurka.
7. Küsige, kas õpilased saavad kõigist kaardil kujutatud kontseptsioonidest aru. Kinnitage neile, et nad ei peaks pelgama küsimusi küsida. Kontseptsioonid pole lahti seletatud ja tavaliselt ei mõistetagi neid kõiki. Arutlege terve klassiga nende kontseptsioonide määratluse, tähenduse ja sisu üle. Ärge jagage õpilastele teist lisa. See on mõeldud teile, et mõistaksite paremini harjutuse põhimõtteid.
8. Paluge õpilastel avaldada arvamust, mis juhtub, kui suurel osal riigi (näiteks Afganistani) rahvastikust puudub juurdepääs algharidusele. Nad võivad kasutada täitmata või täidetud riskülikuid. Nad võivad lisada ka nooli, kasutades pastakat või markerit. Andke rühmadele aruteluks ja skeemi loomiseks piisavalt aega (vt näidist allpool). Õpilased peaksid kasutama ära vähemalt pooled nelinurgad.
9. Lõpuks laske mõnel rühmal oma töö tulemusi esitleda.

Neljas osa – analüüs ja arutelu

10. Esitluste ajal võiksite küsida õpilastelt järgmisi küsimusi:

- Milliseid huvitavaid seoseid te leidsite?
- Milliste kontseptsioonide vahel oli keeruline seoseid leida? Võite arutleda teiste rühmadega, milliseid seoseid nemad leidsid.
- Millised lisas toodud probleemid olid kõige olulisemad?
- Milliseid lahendusi te nendele probleemidele pakute?
- Millistes maailma piirkondades esineb neid probleeme kõige rohkem? Mis võiksid õpilaste arvates olla nende probleemide põhjused ja võimalikud lahendused?
- Kas mõned nendest probleemidest esinevad ka Eestis? Proovige võrrelda kaartidelt valitud näitajate põhjal mõningaid Eesti ja Afganistani väärtusi (võib-olla peaksite kasutama käsiraamatu teabeteksti). Püüdke üheskoos tuvastada antud olukorra põhjuseid ja leida lahendusi.

11. Tunni lõpus võiks kõigi rühmade tulemused klassiruumis laiali paigutada, et ka teised õpilased neid näeksid.

Harjutuse lähtepunkt: tänavalaste raske elu

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Lastefondi UNICEFi iga-aastase raporti kohaselt on lastele, eriti tüdrukutele, kõige halvem koht elamiseks Afganistan. Kaheksa aastat pärast sõda on laste suremuse määr riigis maailma suurim – umbes 257 surma 1000 sündinud lapse kohta. Kahel kolmandikul rahvastikust puudub ligipääs puhtale veele. Umbes 80% üle 15-aastastest elanikest on kirjaoskamatud. UNICEFi andmete kohaselt ründas Taliban 2009. aastal umbes 317 kooli, mille tagajärjel hukkus 124 ja sai vigastada 290 inimest. Kõige sagedasemad sihtmärgid on tüdrukute koolid, mida islamiäärmuslased heaks ei kiida.

Riigi põhjapiirkond on rahulikum ja turvalisem kui lõuna- ja idapiirkond. Siit leiab kümneid väikseid kogusid kõndimas pimeduses Mazar-i-Sharifi linna piiril asuval turul. Mõned neist lükkavad kärusid. Õpilased teevad tööd, et säästa oma perekondi näljast. Saiid, kes rääkis meile oma unistusest saada täiskasvanuna kaitseministriks, on samuti siin. Millisel Eesti lapsel on sarnased unistused? Siinsed lapsed unistavad peamiselt rahust ja turvalisest elust. Nad leiavad, et kui nad saaksid valitsuse liikmeteks, saaksid nad selle kindlustada.

Kell pool kuus on kaugbussiliinid, mis suunduvad Afganistani pealinna Kabuli, peaaegu valmis startima. Juhid pesevad vanade, kuid heas korras olevate busside aknaid. Bussides pakuvad kolm õpilast reisijatele oma korvidest süüa ja juua. Tundub, et täna pole veel keegi midagi ostnud. Õpetaja jälgib nende tööd. Tal endal ei lähe palju paremini. „Kakskümmend või kolmkümmend *afgaani*’t”, ütlevad kõik, kui neilt päevase sissetuleku kohta küsida. See on ümberarvutatult umbes pool dollarit. Samal ajal saabub turule teisi õpilasi, kellel on käepärast puuvilju ja juurvilju. Nad kannavad kulunud sviitreid, T-särke ja villaseid *shalwar kameez*’e, mis on traditsioonilised rõivad. Tüdrukute näod pole sallidega kaetud mitte külma ilma, vaid islamikommete tõttu. Ehkki temperatuur on natukene allapoole nulli, kannavad paljud lapsed sandaale ilma sokkideta.

Saabuvad esimesed veokid, mis on täis kartuli- ja sibulakotte. Lapsed hoiavad käsi laiali ning kiirustavad nende poole. Nad rüselevad mädanenud tomatite pärast, mida talunikud neile viskavad, ning nügivad üksteist, et säilitada kättevõideldut. Mõned neist puhastavad müüjate kioskeid, toovad vett või sättivad tooteid paika. Kui neil veab, siis teenivad nad umbes 20–30 *afgaani*’t. Nad peavad lahkuma kell seitse, sest Aschianas algavad tunnid kell kaheksa ning turult kooli minemiseks kulub umbes tund aega. Kool koosneb neljast suurest telgist, kus lapsed põrandal istuvad – poisid ja tüdrukud eraldi.

Harjutuse tööleht nr 1: kaardid

Vaesus

Lapstööjõud

Emade suremus

Riigi majandustase

Imikute suremus

Sooline ebavõrdsus

Demokraatia

Pressivabadus

HIV/AIDS

Agulid

Keskkond

Sõjaline konflikt

Arenguabi

**Autoritaarne
režiim**

--

--

--

--

--

--

--

--

--

--

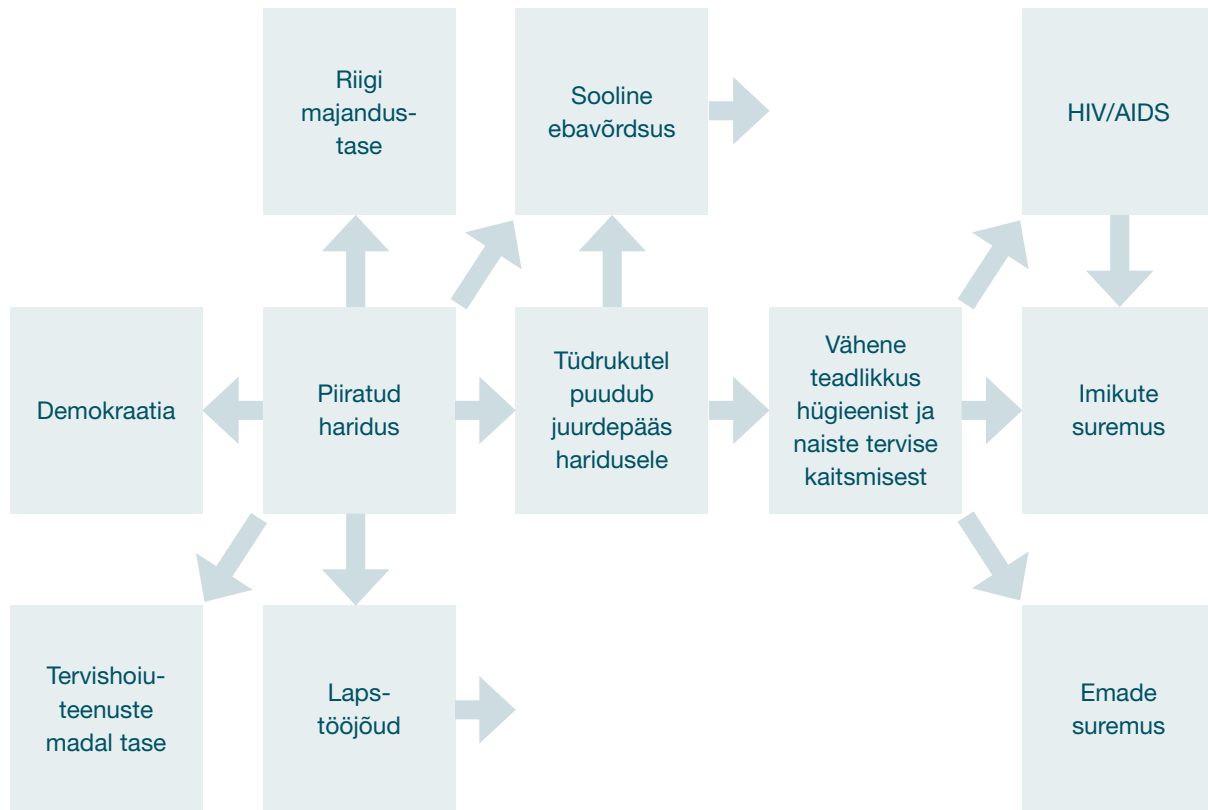
--

--

--

--

Harjutuse tööleht nr 2: näidis (ainult õpetajale)

Harjutus

Lapstööjõu konverents

Töövahendid: Paberileht ja kirjutusvahendid. Harjutuse lõpust leiate töölehe, mis tuleks kaartideks lõigata.

Aeg: umbes 45 minutit

Eesmärk:

- Teadvustada lapstööjõu probleemi; arutleda lapstööjõu üle teiste elust võetud näidete põhjal.
- Motiveerida õpilasi koostööd tegema.
- Süvendada analüüsi- ja argumenteerimisoskust.
- Esitada probleemide lahendamiseks tegevuskava.

Tegevuse kulg:

1. Moodustage enne tunni algust kuuest toolist ring.
2. Jagage õpilased kuude rühma. Iga rühm peaks koosnema maksimaalselt viiest õpilasest.
3. Jagage välja kopeeritud ja lõigatud kaardid. Iga rühm saab erineva sisuga kaardi.
4. Selgitage õpilastele edasise arutelu põhimõtteid. Iga rühm esindab rahvusvahelisel konverentsil üht osapoolt, kusjuures kõik rühmad üritavad kaitsta ja propageerida oma töölehele märgitud seisukohti.

Märkus! Kui soovite luua rahvusvahelise konverentsi sarnast atmosfääri, siis valmistage enne tunni algust igale rühmale ette nimesildid ja hankige suupisteid (klaasitäiest veest ja taldrikutäiest küpsistest igale rühmale peaks piisama). Soovitatav on luua tööpost konverentsi sekretärile, kes annaks rühmadele sõna, selgitaks reegleid ja püüaks hoida arutelu mõistlikul tasemel. Võite seda ka ise teha, kuid soovitatav oleks määrata nimetatud rolli mõni õpilane.

5. Kindlaksmääratud aja jooksul (umbes 10 minutit) loeb iga rühm tekste oma kaartidel, arutleb seisukohtade üle ning püüab leida tugevaid argumente, mida hiljem arutelus esitleda. Nad võivad oma argumendid ka paberile kirja panna.
6. Iga rühm saadab aruteluvooru ühe esindaja.
7. Kuulutage konverents ametlikult avatuks, määrake selged reeglid (abimaterjalina võite kasutada „Arvamusskaala” harjutuse reegleid leheküljel 65) ja ajapiirang (15–20 minutit), mille jooksul peavad kõik rühmad jõudma konkreetse lahenduse või konsensuseni.
8. Arutelu käigus võib iga õpilane minna oma rühma arvamusi avaldava õpilase juurde ning ta aruteluringis välja vahetada (akvaariumi-meetod). Väljavahetuse märguandeks piisab õlapuudutusest. Eelmine esindaja peab ringist koheselt täiendavaid kommentaare lisamata lahkuma. Nii annab ta võimaluse teistele õpilastele ja nende arvamustele.
9. Õpilased (rühmade esindajad) peavad üritama jõuda lapstööjõu küsimuses ühise lahenduseni. Nad peaksid püüdma jõuda kompromissini või lahenduseni, millega kõik rühmad nõustuvad.
10. Kui neil õnnestub lahenduseni jõuda, paluge õpilastel koostada lõppdeklaratsioon, mille allkirjastab iga rühma esindaja.
11. Kui aeg saab läbi, lõpetage ametlikult konverents. Täname neid igal juhul (isegi kui õpilased pole konsensuseni jõudnud) panustatud aja ja energia eest. Jätkake aruteluga.

Arutelu ja analüüs:

- Kas olete saavutanud lahenduse, millega kõik osapooled nõustuvad?
- Kui jah – lugege deklaratsiooni viimast teksti. Milliseid kompromisse pidi iga rühm tegema, et konsensuseni jõuda? Kas see oli keeruline? Milline rühm pidi õpilaste arvates kõige rohkem ja milline kõige vähem kompromissile minema?
- Kui ei – siis mis on põhjused? Milline rühm ei andnud oma nõudmistes järele ja miks?
- Kas teie arvates meenutas rollimäng tõelist rahvusvahelist konverentsi? Mis oli rollimängul konverentsidega ühist ja mis erinevat?
- Mis aitab teil jõuda ühise lahenduseni inimestega, kel on teistsugused nõudmised, ja mis takistab?
- Mis teie arvates võitlust lapstööjõu vastu kõige rohkem takistab?
- Mida saab igaüks meist ära teha, et aidata lapsi, keda tööle sunnitakse?

Harjutuse tööleht: lapstööjõu rollimäng

VAIBAPOE OMANIK

Te arvate, et lapsed on parimad vaibakudujad ja see pärast palkate neid. Nende sõrmed liiguvad kergelt ja neil on head silmad. Nad on sõnakuulelikud ning töötavad madala palga eest. Kui maksaksite rohkem, siis kasvaks vaipade hind sedavõrd, et teie kliendid võiksid hakata importima neid kusagilt mujalt, näiteks Pakistanist. Kuigi isegi seal kasutatakse lapstööjõudu. Lisaks pole vaja lapsi tööle sundida – nende vanemad käivad palumas, et neid palgataks. Nii on see olnud põlvkondi. Seadus lubab töötada „perekonnasiselt” ning siin väikses linnas oleme kõik üks perekond.

AKTIVIST

Töotate rahvusvahelise MTÜ heaks, mis võitleb lapstööjõu kasutamise vastu kõikjal maailmas. Olete veendunud, et lapstööjõu kasutamine takistab üldiselt hariduse omandamist. Lastelt röövitakse noorus, nad jäävad ilma haridusest ning neil pole lootust paremale tulevikule. Täiskasvanute palkamine võib olla kallim, kuid kokkuvõttes on see riigile kasutoovam. Toetate ka ettepanekut, et vaibad, mille valmistamisel pole lapstööjõudu kasutatud, peaks kandma tähistust „Rugmark”, mis oleks välisriikide klientidele selle tõenduseks.

LAPSTÖÖLINE

Vaiba kudumine on pikk, igav ja raske töö. Töötoas on palav, tolmune ja pime. Toit on kogu aeg üks ja sama. See ajab südame pahaks. Kui omanik leiab, et sa pole piisavalt kiiresti ja kvaliteetselt töötanud, siis annab ta sulle peksta. Ja seda juhtub üpris sageli. Oled siin töötanud aasta aega, kuus päeva nädalas, alustades olid 10-aastane. Sa vihkad siin olemist ja oled kade laste peale, kes käivad koolis, mängivad ja aitavad oma vanemaid ainult hommikul või õhtul. Kuid võib-olla peabki kõik nii olema. Igatahes tead sa, et ei saa olukorra muutmiseks praktiliselt midagi ette võtta.

AFGANISTANI VALITSUSE ESINDAJA

Afganistani seaduse kohaselt on alla 15-aastaste laste kasutamine tööjõuna keelatud, kuid teie teate, et seda seadust ei järgita, nagu ka mitmeid teisi seadusi siin riigis. Probleem peitub selles, et peale vaipade ei ekspordi Afganistan peaaegu mitte midagi. Kudumistehaste omanikud maksavad makse ning lapstööjõuta kaotaks meie riik ja need inimesed oma sissetuleku. Sekkumise korral liigub probleem teise kohta. Lapsed võivad lõpetada tänavatel või kui neil on piisavalt õnne, siis hakkavad nad tööle tänaval, väiksema tasu eest ja halvemates tingimustes. Kes aitab perekondi, kes sellisel juhul oma sissetuleku kaotavad? Afganistan pole ka ainuke riik, kus lapstööjõudu kasutatakse. Olete kuulnud lapstööjõu kasutamisest Euroopas ja Ameerikas.

VANEMAD

Teie lapsed töötavad kudumistehases. Perekond vajab seda raha, et maksta ära vanu võlgu. Teie palk on väike, kuid tõenäoliselt ei leiaks te paremat tööd, sest teil pole peaaegu üldse haridust ega kvalifikatsiooni. Olete pidanud töötama lapsest peale. Teie arvates on kudumistehastes lapstööjõu kasutamine väga karm variant, kuid te ei näe olukorra lahendusena muud võimalust. Laste jaoks on haridus oluline, kuid teie perekond vajab raha. Olete kuulnud jutte lapstööjõu keelamisest, aga kuidas siis teie perekond toime tuleks. Esiteks tuleb lahendada teised probleemid, näiteks kuidas pakkuda täiskasvanutele rohkem korralikult tasustatud töökohti.

EUROOPA PARLAMENDI LIIGE

Lapstööjõu kasutamine on vastuolus laste õiguste deklaratsiooniga, mille allkirjastas 1994. aastal ka Afganistan. Teie arvates on see ebamoraalne, et lapstööjõudu mõningates riikides endiselt kasutatakse ja et lapstööjõu valmistatud tooteid ka Euroopasse eksporditakse. Kui teil ei õnnestu Afganistani olukorda muuta, püüate suruda Euroopa Parlamendis läbi Afganistanist pärit vaipade impordi keelustamise. Olete teadlik arenguabi suurusest, mida Euroopa Liit Afganistanile eraldab, seetõttu peaks nad teid tõsiselt võtma.

3. eesmärk: NAISTE ÕIGUSED

Nagu ütleb Fatima Akbari, ühe puusepa 42. aastane naine: „Sooline võrdõiguslikkus tähendab seda, et naistel on meestega võrdsed võimalused. Selles küsimuses oleme teistest riikidest maha jäänud, kuid nüüd olukord paraneb.”

Naiste staatuse küsimus on olnud Afganistani lähiajaloo üks arutletumaid teemasid. Nii varasemad kui ka praegused püüdlused seda teemat reformida on põrkunud tihti radikaalsete vastastega, kes ei kiida naiste emantsipeerumist heaks, kuna see on nende arvates vastuolus islamiga.

20. sajandi lõpus toimunud sõjaliste konfliktide ajal kasutasid äärmuslased naiste staatust puudutavat teemat enda huvides ära, tuues argumendiks väljamõeldud põhjenduse, et naised peavad „muutma oma sotsiaalset käitumist” omaenda turvalisuse huvides. Kuni Talibani võimult langemiseni 2001. aastal elasid naised introvertset ja eraklikku elu, üldjuhul piiratud füüsilises ja sotsiaalses ruumis, kus nende inimõigusi tugevalt maha suruti. Naistel ei lubatud saada haridust ega omada töökohta ning neile ei võimaldatud ka piisavalt head arstiabi.

Kuidas Talibani ajastul naiste õigusi piirati?

- Naised ei tohtinud kõndida tänaval ilma veresugulasest saatjata (rikkumiste korral ähvardati neid verbaalselt ning lõpuks võidi neid peksta või piitsutada).
- Naistel ei lubatud töötada väljaspool kodu. See kehtis kõigi ametite kohta, ainsaks erandiks oli väike arv naissoost arste ja õdesid Kabuli haiglates.
- Tüdrukutel keelati hariduse omandamine (Taliban muutis tüdrukutekoolid usukoolideks).
- Naised pidid kandma avalikes kohtades burkat (pikk, kogu keha kattev rõivas koos nägu katva looriga).
- Naised ei tohtinud käia kõrgete kontsadega, et mitte tõmmata endale meeste tähelepanu.

- Neil keelati kasutada meiki.
- Nad ei tohtinud kõva häälega naerda.
- Esimese ja teise korruse aknad pidid olema värvitud, et naised poleks võimalik väljastpoolt näha.
- Naiste pildistamine ja filmimine oli keelatud, nagu ka neist tehtud piltide avaldamine ajalehes või raamatus, samuti ei tohtinud panna naist kujutavat pilti välja poes ega kodus.
- Naised ei võinud kõneleda raadios ega esineda televisioonis, ühtlasi oli neil keelatud osaleda rahvakoosolekutel.

Pärast Talibani kukutamist avati esimesed juuksurisalongid ning paljud naised vahetasid burka kaas-aegsema ja mugavama rõivastuse vastu, mis ei piira liikumist ja sotsiaalset suhtlust. Afganistani seaduste kohaselt ei ole naistele rõivaste suhtes piiranguid. Samas ei kipu nad kandma T-särke ega paljastavaid seelikuid. Rõivastumist reguleerivad islami määrused, mis kohustavad naist katma kogu oma keha, välja arvatud jalalabad, peopesad ja näo. Maapiirkondades kannavad naised endiselt laialtlevinud pikki kleite ja lohvakaid pükse. Kõik naised katavad oma juukseid. Linnades kasutatakse selleks peamiselt *chador*'it. Traditsioonilised perekonnad, kes on enamuses, nõuavad endiselt, et nende perekonna naisliikmed kannaksid avalikus kohas burkat. Burkat seostatakse sageli ekslikult islamiga, kuigi usund naist oma nägu katma ei kohusta.

Tänapäeval on naiste staatus tasapisi paranemas, märkimisväärsemad muutused leiavad seejuures aset pigem linnades kui eraldatud ja traditsioonilistes maapiirkondades. Paljud tüdrukud on hakanud koolis käima ning üha rohkem linnas elavaid naisi on asunud uuesti tööle arsti, õpetaja või riigiteenistujana.

Kuid isegi praegu seisavad Afganistani naised silmitsi mitmete väljakutsetega. Ehkki seaduse järgi on naised mitmest aspektist vaadatuna meeste-ga võrdsed, on perekonna ning traditsioonidel ja sotsiaalsetel standarditel põhineva ühiskonna mõju endiselt tugevam. See on ka üks põhjuseid, miks Afganistani naistel pole samu võimalusi koolis käia ja haridust omandada kui meestel. Mitte üheski teises maailma riigis pole kirjaoskamatute naiste osakaal nii suur kui Afganistanis. 2007. aastal oskas lugeda ja kirjutada ainult iga kaheksas naine, kirjaoskajate meeste osakaal ühiskonnas oli seevastu rohkem kui kolm korda suurem. Riigi mõnes osas oli kirjaoskamatute naiste osakaal peaaegu 100%.

Naistel on ka kehvem ligipääs tervishoiuteenustele. Samuti pole neil sarnast karjäärivõimalust ning sellist sotsiaalset staatust kui meestel Afganistani ühiskonnas. Eelmainitu avaldab negatiivset mõju nende elu igale aspektile. Afganistani naiste keskmine eluiga on 45 aastat – ühe aasta võrra väiksem Afganistani meeste omast ja enam kui kolmkümmend aastat väiksem Eesti naiste omast.

Paljud Afganistani naised kogevad koduvägivalda. Selle ohvriks sattunud leiab kõigist ühiskonnakihtidest, nendeks on nii vallalised kui ka abielus naised, rolli ei mängi ei naiste haridustase ega sotsiaalne staatus. Kui koduvägivalla ohvriks langenud naine kohtusse pöörduks, siis võidaks teda tavaõiguse järgi süüdistada oma perekonna häbistamises ning ta võiks leida end silmitsi teiste ohtudega.

Organisatsiooni Human Right Watch andmete kohaselt olid 2003. aastal abiellunud tüdrukutest rohkem kui pooled alla 16-aastased. Afganistani põhiseaduse ja islamiseaduse šariaadi järgi võib

mehel olla kuni neli naist, kuid ta peab tagama, et neil kõigil oleks samad õigused ja sama palju raha, mis praktikas tavaliselt ei toimi. Lahutatud naise staatus on nii madal, et paljud nõustuvad olema mehe teine või kolmas naine, isegi kui neid ei kohelda nende õigustele vastavalt.

Kuigi naisel on õigus olla pärija, on nende päranduse suurus tavaliselt meeste omast väiksem. Ühiskond õigustab seda asjaolu põhjendusega, et naine ei vastuta majanduslikult oma perekonna käekäigu eest nagu tema abikaasa. Tavaõiguse kohaselt, millel on maapiirkondades endiselt palju kaalu, ei päri naine pärast oma abikaasa surma mitte midagi, vaid tema eest hakkab hoolitsema ta abikaasa perekond.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon toob välja neli peamist põhjust, miks pole Afganistani ühiskonnas naistel meestega endiselt võrdväärseid õigusi:

- Traditsioonilised patriarhaalsed kokkulepped perekonnas ja ühiskonnas.
- Pikaajalise sõjalise konflikti tulemusena tekkinud vaesus ja ebakindlus.
- Puudulik seadusandlus ning olemasolevate seaduste rikkumine.
- Kaitsva sotsiaalse mehhanismi rikkumine.

Kõigest sellest hoolimata on leidnud naiste õiguste osas viimase paari aasta jooksul aset mõningad positiivsed muudatused. Uue põhiseaduse kohaselt saavad naised valida ning neid saab valida. Afganistan kuulub riikide hulka, kus naiste osakaal parlamendis on üks suurimaid – 27,1% parlamendikohtadest kuulub naistele. Seda on isegi rohkem kui Eestis. Loomulikult ei tähenda see seda, et naised avaldaksid suurt mõju riigi poliitilistele otsustele. Piirkondlikes ja kohalikes omavalitsustes on naiste esindatus palju väiksem.

Harjutus

Kas ma kannan seda, mis mulle meeldib?

Aeg: sõltuvalt sisseelamisest ja õpilaste arvust umbes 90 minutit

Töövahendid: kaartideks lõigatud töölehe nr 1 koopiat (kaks koopiat igale grupile), töölehtede nr 2 ja 3 tekstide koopiat (vastavalt rühmade arvule), kirjutusvahendid, kaks paberilehte (suurus peaks olema vähemalt A3).

Eesmärk:

- Arendada oskust näha seoseid ja suutlikkust formuleerida oma arvamust.
- Arendada empaatiavõimet
- Õpetada omavahelist koostööd, arendada rühmatöö oskusi.
- Õpetada kasutama meediat ja selle kanaleid kriitiliselt ja valikuliselt.

Tegevuse kulg:

Esimene osa

1. Jagage õpilased nelja-viieliikmelisteks rühmadeks. Igas rühmas peaks olema poisse ja tüdrukuid võrdselt.
2. Jagage välja töölehe nr 1 kaardid.
3. Õpilased peavad jõudma otsusele järgmise teema suhtes: „Mis teie arvates mõjutab teie rühma poiste ja tüdrukute rõivastumise laadi kõige rohkem?“. Rühm esitab kompromissi, millega kõik liikmed (poised ja tüdrukud) nõus on.
4. Järgige allpool kirjeldatud skeemi. Esiteks valivad õpilased välja kõige suuremat mõju avaldava teema ning reastavad siis selle kaardi alla kaks kaarti, mis on mõju poolest teisel kohal. Nende kaartide alla reastavad nad kolm vähem olulist kaarti. Neljandasse ritta paigutavad nad kaks kaarti ning viiendasse viimase. Nendes kahes reas on asjaolud, mis nende arvates avaldavad rühma rõivastumisvalikutele kõige vähem mõju. Andke õpilastele rühmasiseseks aruteluks piisavalt aega (umbes 10 minutit).
 $x - I \quad ? / x$ – avaldab kõige rohkem mõju
 $x - II \quad / xx$ – avaldab kõige vähem mõju
5. Kui rühm jõuab konsensussele, öelge neile, et nad kleebiksid kaardid kokku teemandisarnaselt (vt ülevalpool) vastavalt sellele, mis avaldab nende arvates tüdrukute seisukohast vaadatuna kõige rohkem mõju ja mis kõige vähem.

Märkus! Esimeses osas saab viia arutelu läbi mõttekaardistamise (ajurünnaku) abil, esitades alguses järgmise küsimuse: Mis või millised faktorid mõjutavad teie arvates teievanuste Eesti poiste ja tüdrukute rõivastumise viisi?

Teine osa

1. Jagage välja töölehe nr 2 kopeeritud tekst ühele poolele rühmast ning töölehe nr 3 kopeeritud tekst teisele poolele rühmast. Las nad loevad artikli läbi (5–7 min).
2. Paluge õpilastel rühmasiseselt arutleda, mis nende arvates mõjutas poiste/tüdrukute rõivastumise viisi artiklis kirjeldatud ühiskonnas (5–7 min).
3. Paluge õpilastel teha sama, mis harjutuse esimeses pooles (teemandi-meetod), kuid seekord selle erinevusega, et nad peavad kujutama end ette elamas naisena artiklis kirjeldatud ühiskonnas. Õpilased peaksid kasutama töölehe nr 1 kaarte, nagu nad kasutasid harjutuse esimeses pooles. Õpilased peavad jõudma ühisele seisukohale, millega kõik liikmed nõus on (10 minutit).

Arutelu ja analüüs:

Enne arutelu käivitamist paluge rühmadel võtta tekstide teemad kokku oma sõnadega. Küsige neilt keskkonna, ajavahemiku ja riigi kohta, millest loos juttu on. Küsige neilt, mis nende jaoks artiklis kõige üllatavam oli.

Jätkake arutelu (soovituslikud küsimused):

- Mis on ühist lugudes kirjeldatud naistel Eesti naistega ning mis on peamised erinevused?
- Mis teie arvates moodi mõjutab? Kas see nähtus on individuaalsuse isiklik väljund või mõjutavad seda peamiselt välised tegurid? Kui jah, siis millised?
- Kuidas on mood viimase 100 aasta jooksul Eestis arenenud? Millised tegurid on avaldanud selle kiirele muutusele enim mõju?
- Milliseid seoseid tuvastate mingi ühiskonna naiste/meeste staatuse ning nende rõivastumisviiside vahel? Miks see nii on?
- Kas teie arvates rakendati samas keskkonnas ja ühiskonnas ka meeste sarnaseid isikupära väljendamise piiranguid, mida artiklites kirjeldatakse? Kui jah, siis milliseid? Kui ei, siis miks?
- Kui teie perekond (poliitikut/usuline rühmitus) keelaks teil kanda teile meeldivaid riideid, siis kas kannaksite neid igal juhul edasi? Kas käituksite nii ka siis, kui teid võidaks selle eest karistada (vangla, koolist väljaheitmine, töökoha kaotamine, perekond ütleb teist lahti, kehaline karistus)?

Tööleht 1

Teemad (kaardid) harjutuse „Kas ma kannan seda, mis mulle meeldib?” esimese osa jaoks

**Usulised
traditsioonid**

Kliima

Isiklik mugavus

**Perekonna, sõprade ja
ühiskonna mõju**

Rõivaste esteetika

Sotsiaalsed trendid

Rahalised ressursid

**Meedia ja eeskujud
(kuulsused)**

**Püüdlus väljendada
isikupära**

Minu perekond ütles minust lahti (artikkel)

Mis on sinu lugu?

Olen laulnud 23. eluaastast alates. Talibani valitsuse ajal põgenes kogu minu perekond Iraani ning pärast 2001. aastat pöördusime tagasi. Nüüd töötan Kabulis pangas. 2005. aastal olin esimene naine kümne finalisti seas, kes jõudsid Afghanstari saate finaali. Olen oma perekonnas vanuselt teine laps. Kõik minu õed on abielus, kuid mina mitte. Tahaksin kõigepealt midagi saavutada, alles siis võin abielluda. Minu perekonnaliikmetest pole varem keegi julgenud avalikult lauljana esineda. Soovisin inimestele näidata, et naine saab hakkama kõigega, mitte ainult majapidamise korrashoiuga.

Milline Talibani võim oli?

Meil ei lubatud laulda ...

Kas edu on su elu muutnud?

Loomulikult. Olen nüüd kuulus. Inimesed teavad ja austavad mind ning on lihtsam saada, mida tahan. Mehed teevad mulle kogu aeg abieluettepanekuid, mina lükkan kõik tagasi.

Miks sa pangas töötad, mitte professionaalse lauljana?

Siin riigis pole võimalik muusikaga elatist teenida. See on mulle ainult harrastus. Enne Kabuli panka tööleasumist töötasin Heratis maailma toiduabi programmi organisatsioonis. Viimasel ajal on seal lahinguid olnud. Talibanil on seal piirkonnas suur mõju. Kabuli kolisin turvalisuse pärast.

Kas oled mõelnud kontsertide andmise peale?

Olen saanud pakkumisi erinevatelt ettevõtetelt ja mobiilioperaatoritelt ning isegi Ameerika saatkonnalt, kuid olen kõik tagasi lükanud. Tahan lihtsalt pangas oma tööd hästi teha. Ma pole isegi oma plaati välja andnud. Olen esinenud ainult viies televisiooni jaoks valmistatud muusikavideos. Ma pole muusika ega tekstide autor. Laulan muusikapaladeks tehtud luuletusi.

Kas võiksid meile rääkida, mis on sinu laulude teemad?

Teemad on erinevad ning need ei räägi mitte ainult armastusest ja poliitikast. Meie riigist räägivad ka.

Kas sul on oma poiss-sõber?

(Naer.) Veel mitte.

Milliseid reegleid pidid Afghanstari võistluse ajal järgima?

Euroopas on inimesed vabad. Nad võivad teha kuulsaks saamise nimel kõike, mida soovivad. Siin Afganistanis on meil aga palju kultuurilisi piiranguid. Lava on kõik, mis meil on. Saan inimesi veenda ainult oma häälega. Ma ei saa isegi läänelikult tantsida või lääne-päraseid riideid kanda.

Sul ei lubata tantsida?

Afganistani ühiskond pole veel täielikult meie laulmisegagi leppinud. Kuidas saaksin ma siis laval tantsida?

Kuidas reageerisid sinu edule sinu sugulased ja sõbrad?

Ainult minu lähisugulased toetasid mind – minu isa, ema ja õed. Teiste lähedaste sugulaste, näiteks minu onu ja tädide reaktsioon oli üpris negatiivne.

Mida sa silmas pead?

Nad keelasid mul pärast võistlust endile külla tulla. Ma ei tohi neid endiselt küllastada. Tahaksin neile selgitada, et Afganistan ei vaja ainult õpetajaid ja arste. Vajame ka artiste. Loodetavasti saavad minu sassis perekonnasuhted varsti korda.

Mida sa oma kodumaa olukorrast arvad?

Pärast Talibani langust valdas meid ootusärevus, et kaheksa aasta pärast elame rahu. Kahjuks eksisime. Endiselt leiab aset väga palju intsidente. Talibani mõju mõnes piirkonnas on suur. Kehtestatud on öiseid liikumispiranguid. Me ei looda tulevikult midagi head. Meie president on nõrk. Ta ei suuda siin riigis isegi turvalisust tagada.

Mis on sinu elus sinu jaoks kõige tähtsam?

Sooviksin saavutada kõik oma eesmärgid. Ma ei taha elada Afganistanis. Ma ei mõtle lahkumisele. Panga töötamine pakub mulle rahuldust. Minu tunnus tuleb mulle ka kõvasti kasuks. Panga eest on lihtsam läbirääkimisi pidada ning meediaga suhelda. Mõni tuleb riigi teisest otsast siia pankka ainult selleks, et mind näha. (Naer.)

Naiste võit pükstesõjas (artikkel)

Lissabonis müüakse naisterõivaste poodides iga nädal igas vanuses naistele sadu pükse, kuigi enamik kliente on noored tüdrukud. „Võrreldes eelmiste aastatega oleme tänavu müünud rohkem pükse, sest ilm on külmaks läinud ning nõudlus veelgi rohkem kasvanud,” räägib üks töötajatest. Poeomanik arvab, et müüginumbrite kasv pole kuidagi temperatuuriga seotud: „Mõned naised otsustavad lihtsalt sotsiaalseid eelarvamusi eirata.”

Üliõpilased, igasuguse sotsiaalse taustaga tüdrukud ning isegi koduperenaised käivad tänavatel pükstega. Seda mitte ainult Lissabonis, vaid ka mitmetes teistes linnades. Kui mõni aasta tagasi naine selliseid riideid kanda julges, hakati ta stiili kommenteerima ning teda vaadati kahtlaselt. Väideti, et naistele püksid ei sobi ning alles veel hiljaaegu kandsid neid ainult mehed.

Pükste kasvav populaarsus naiste seas tekitas koolides probleeme, sest keegi ei teadnud, kas nende kandmist on kuidagi ametlikult reguleeritud. „Ametlikku määrust, mis keelaks naistel pükste kandmise, pole,” selgitas haridusminister. „Eksisteerib ainult üks määrus, mille kohaselt peaksid naised, nii õpetajad kui ka õpilased, rõivastuma väärikalt, kuid seal pole kirjas, mis on väärikus ja head tavad.” Seetõttu lubab osa koole õpetajatel ja lastel pükse kanda.

„Meie koolis juba lubatakse tüdrukutel pükse kanda, kuid keegi pole veel julgenud seda teha. Kui keegi neist seda teeks, siis liituksin nendega küll,” räägib üks õpetajatest. Lissaboni ülikooli dekaan andis oma heakskiidu alles eelmisel nädalal. „Ma pole ministeeriumilt ettekirjutusi saanud, kuid meil on infot selle kohta, et mõnes teises koolis on see lubatud. Meie dekaan külastas ministeeriumi ning talle öeldi, et reeglitega vastuolus see pole. Õpetajatel me pükse kanda ei keela, aga õpilaste puhul ... sellist asja pole veel olnud.”

Mõni päev tagasi läks telefoni keskjaama öises vahetuses töötav naine tööle pikkades pükstes, et mitte külmetuda. Keegi ütles talle, et ametliku määruse kohaselt ei või niiviisi rõivastuda. Teistes suurettevõtetes pole naistel lubatud kanda ei pükse ega saapaid. Ülemus, kes nägi oma alluvat saapaid kandmas, küsis ta käest: „Kas see siin on sinu arvates mingisugune tall?”

Preestri arvamus: „Naised, kes kannavad pükse, et näha välja nagu mehed, on valel rajal. See annab neile võltsi ettekujutuse iseseisvusest. Ent naised, kes kannavad pükse, et võidelda ühiskonna eelarvamuste vastu, võitlevad suure asja nimel.”

Autor Maria João Leitão, avaldatud ajakirjas Flama 1969. aastal.

Mida te filmis tähele panite?

Aeg: koos filmiga (25 minutit) kõige rohkem kaks koolitundi (90 minutit)

Töövahendid:

- igale rühmale vaatlejakaardi (vt tööleht) koopia
- kirjutusvahendid
- DVD, kus peal film Afganistanist ja aastatuhande arengueesmärkidest
- DVD-mängija või DVD-ajamiga sülearvuti
- projektor koos ekraaniga või suure ekraaniga televiisor
- võimalusel täiendavad kõlarid, ühenduskaablid ja pikendusjuhe

Eesmärk:

- Arendada oskust näha seoseid ja formuleerida oma arvamust.
- Arendada oskust otsida meediast teavet.
- Mõista Afganistani ühiskonnas elavate naiste staatuse otseseid ja kaudseid põhjuseid.
- Arendada filmi abil kriitilist mõtlemist.

Tegevuse kulg:

1. Tutvustage Afganistani režissööri Sahraa Karimi tehtud filmi „Valged tuvid“ Afganistanist ja aastatuhande arengueesmärkidest (soovitame õpetajal filmi eelnevalt vaadata).
2. Jagage õpilased rühmadesse (sõltuvalt õpilaste koguarvust, kuid grupis peaks olema maksimaalselt viis õpilast).
3. Andke igale rühmale üks vaatlejakaart (vt tööleht). Paluge neil filmi tähelepanelikult jälgida ning vastata etteantud küsimustele.
4. Arutlege pärast filmi vaatlejakaardi kõigi küsimuste üle. Hoolitsege selle eest, et igal rühmal oleks võimalus oma arvamust avaldada.

Vaatlejakaardi küsimuste arvu võib vähendada, arvestades käsutuses olevat aega, võimalusi ning sihtgrupi vanust.

Vaatlejakaart

- Miks pidi filmi alguses olnud väike tüdruk tänaval töötama?
- Kuidas tüdruk kooli sattus?
- Miks on tüdruku emale oluline, et ta lapsed hariduse saaksid?
- Bibi Khadidža kool on Kuressaare Gümnaasiumi sõpruskool. Millised on erinevused Bibi Khadidža kooli ja Eesti koolide vahel?
- Milliseid erialasid nimetasid Bibi Khadidža tüdrukud kõige sagedamini?
- Mis on Bibi Khadidža kooli direktori sõnul kooli tuleviku kindlustamiseks kõige tähtsam?
- Millist mõju avaldas kohalikule kogukonnale ämmaemanda abilise kursus?
- Milliste takistustega pidid ämmaemanda abilised kursuse käigus toime tulema?
- Kuidas mõjutas erialaste oskuste kursus naiste elu filmi viimases osas?
- Millised olid naiste elud enne kursusele minemist? Milliste probleemidega pidid nad toime tulema?
- Kuidas võiks teie arvates Afganistani olukord muutuda, kui rohkem naisi hariks end ja töötaks? Nimetage kolm võimalikku positiivset muutust ühiskonnas.

4., 5. ja 6. eesmärk: TERVIS

Afganistani sõjad ja konfliktid on tervishoiusüsteemile hävitavat mõju avaldanud. Iga päev sureb konflikti ja maamiinide tõttu sadu inimesi. Paljud haiglad ja tervishoiuasutused on tehtud maatasa või saanud kahjustada ning paljud arstid pidanud põgenema välismaale. Puuduvad kohad, kust osta vaktsiine, ravimeid ja teisi elementaarseid tervishoiuvahendeid. Terviseõpetus puudub täielikult. Elanikkonda pole õpetatud, kuidas harrastada tervislikumat elustiili ja hoolitseda oma tervise eest.

Isegi enne Nõukogude Liidu sissetungi 1979. aastal olid sotsiaalsed näitajad madalad, sh ka tervishoiusüsteemi taset tähistavad indikaatorid. Praegu on need näitajad madalaimad maailmas, isegi võrdluses mõne maailma kõige vaesema riigiga. Afganistanile on iseloomulik kõrge laste ja emade suremus ning lühike eluiga.

Lapsed ja naised kannatavad kõige enam. Mitte kuskil maailmas pole raseda naise elu nii keeruline kui Afganistanis. Üheksa sünnitamist kümnest leivad aset kodus ning ilma koolitatud tervishoiutöötaja abita. Ainult 30% ravidustest palkab erialase harridusega naissoost personali. Nad on ainsad, kes võivad traditsiooniliselt konservatiivses keskkonnas naistele kõiki füüsilisi läbivaatusi ja katseid teha.

Sellest tingituna sureb sünnitusel iga viieteistkümmes naine (riigi mõnes vähemarenenud piirkonnas isegi iga kuues naine). Iga 27 minuti tagant sureb üks Afganistani naine sünnitamisel tekkinud komplikatsioonide tõttu või sünnitamise käigus, kokku sureb niimoodi 25 000 naist aastas. Üks emale ja tema lastele mõju avaldav negatiivne tegur on

asjaolu, et rohkem kui pooled naised abielluvad enne 18. eluaastat.

Laste suremus on väga kõrge. Kui Eestis sureb alla viieaastaste laste seas tuhande lapse kohta viis last, siis Afganistanis sureb peaaegu iga neljas (tuhandest kakssada kolmkümmend viis).

Kõigis tervishoiu valdkonda puudutavates küsimustes on olukord viimasel ajal märkimisväärselt paranenud. Kuigi laste suremus on endiselt väga kõrge, on see selges languses. Meedia, rändteatrid ning erialased kursused naistele on aidanud suurendada teadlikkust hügieenist ja tervislikust eluviisist ning suuremal osal afgaanidest on nüüd juurdepääs elementaarsele tervishoiule. Etapiviisiliselt vaktsineeritakse peaaegu kõik lapsed. Umbes 75% lastest on juba leetrite vastu vaktsineeritud. Tuberkuloosi sureb endiselt umbes 12 000 last, sest ligikaudu kolmandik lastest pole veel vaktsineeritud. Olukord paraneb peamiselt linnades, kus laste suremus on maapiirkondadega võrreldes 20% väiksem. Praegu pakuvad suurt osa Afganistani meditsiiniteenustest valitsusvälised organisatsioonid, keda rahastavad peaaegu täielikult välisallikad.

Afganistani tervishoiu märkimisväärsed püsivad probleemid on:

- äärmine vaesus
- suur kirjaoskamatus määr
- puhast vett napib
- kanalisatsioon ja hügieen on vähelevinud
- avalikkus teab tervishoiust ja hügieenist vähe

Harjutus

Projekt

Aeg: kolm koolitundi (umbes 135 minutit)

Töövahendid: kaartide koopiad töölehtedelt 1 ja 2 (vt harjutuse lõpust)

Eesmärk:

- Harjutada erinevaid teabe esitamise viise.
- Tuvastada probleem ja teha see selgeks ka teistele.
- Formuleerida kogutud teabe põhjal lihtsaid järeldusi ning arvamusi.
- Teha koostööd.

Tegevuse kulg:

Sessioon 1

1. Jagage õpilased 4–6-liikmelistesse rühmadesse.
2. Iga rühm tõmbab 1. töölehe kaartidest ühe kaardi. Kui klassis on palju õpilasi, võib anda sama teema ka kahele rühmale.
3. Iga kaart on üks üleilmne tervishoiu probleem. Iga rühma ülesanne on uurida neile sattunud teemat ja valmistada ette reklaamikampaania.
4. Iga rühm tõmbab 2. töölehe kaartidest ühe kaardi. Kaardil on kirjas esitusviis, mida õpilased peavad esimese kaardi teema puhul kasutama. Kui teie klassis on palju õpilasi, siis võib ühte esitusviisi kasutada kaks rühma. Proovige vältida olukorda, kus kahel rühmal on nii sama teema kui ka sama esitusviis. Lõpuks peaks kõigil rühmadel olema reklaami jaoks konkreetne teema ja konkreetne esitusviis.
5. Rühmad peavad nädala (või muu kindlaksmääratud perioodi) jooksul teema põhjalikult läbi uurima. Selle aja jooksul peaksid nad koguma teema kohta piisavalt palju head algmaterjali, viima end kurssi faktide, konteksti ja põhjustega ning saama teemast korraliku ülevaate.
6. Järelejäänud aja jooksul võib aidata rühmadel töö käiku planeerida: otsustada, kuidas nad teemat läbi töötama hakkavad, ülesandeid jagavad, ajaplaani koostavad, ning mõelda esitluse tarbeks vajaminevate vahendite ja selle peale, kes need vahendid hangib ...

Sessioon 2

7. Kindlaksmääratud kuupäeval ja kellajal valmistuvad õpilased ettekandeks teemal, mille nad said eelmises tunnis.
8. Kui õpilastel puudub mingi vahend, mida oleks ettekande jaoks vaja, siis uurige välja, mida nad vajavad, ning mõelge, kuidas aidata neil vajalikku vahendit hankida. Interneti-ühendusega klassiruumis töötamine võib olla väga suureks abiks, kuid see pole hädavajalik.
9. Tunni lõpuks peaks neil ettekanne kas täielikult või suures osas valmis olema. Kui nad ei jõua valmis, siis võivad nad selle viimaseks tunniks kodus valmis teha.

Sessioon 3

10. Õpilased esitlevad oma töid. Rühmad ei tohi ettekande jaoks antud ajalimiiti ületada. Õpilasi tuleks julgustada teiste töid kommenteerima.

Kui viimase tunni läbiviimise jaoks pole piisavalt aega, siis lühendage ettevalmistusfaasi ning laske õpilastel teha rühmatööd ära nende sobival ajal pärast kooli.

Analüüs ja arutelu:

- Arutlege õpilastega pärast igat ettekannet. Küsige, kuidas ja kust nad teema jaoks teavet leidsid. Paluge neil esitleda nende jaoks eriti huvipakkuvaid asjaolusid ning arutlege nendega selle üle, millise elamuse nad rühmatööd tehes said.
- Pärast ettekannet hinnake igat rühma eraldi ning ka tervet klassi. Küsige õpilastelt, kuidas neile selline töö- ja õppemeetod meeldis ning mida nad teeksid teisiti, mis arvamus neil rühmatööst kujunes ning mida nad teema kohta teada said.
- Soovitame kõik õpilaste tehtud laialijagatavad materjalid alles hoida ning esitleda neid klassis pärast harjutuse lõpetamist.

Tööleht nr 1: kaardid

Malaaria

HIV/AIDS

Tuberkuloos

**Juurdepäas puhtale
veele ja piisavalt
hea hügieen**

Inspiratsiooniallikas (inglise keeles)

<http://www.wsscc.org/en/resources/advocacy-material/wash-images-messages/wash-2007/index.htm>

PLAKATIKAMPAANIA

Valmistage ette plakatikampaania, mille eesmärk on suurendada teadlikkust antud terviseprobleemist.

1. Lugege Internetist teema kohta põhilisi fakte ja otsige huvitavat teavet.
2. Tehke suured teemakohased reklaamplakatid, eesmärk on tõsta Eesti noorte seas teadlikkust. Püüdke teha plakatid huvitavaks, informatiivseks ja mitte liiga šokeerivaks.
3. Näidake plakati oma klassikaaslastele ning püüdke esitleda seda võimalikult huvitaval viisil, et köita nende tähelepanu.
4. Ettekande ajal püüdke rääkida järgnevast: peamised teemat puudutavad faktid, probleemi põhjused ning piirkonnad maailmas, kus see teema on tõsine probleem. Esitlege mõningaid võimalikke lahendusi ning tooge näiteid headest juhtumitest (sellistest, mille puhul on probleemiga edukalt toime tulnud).
5. Kõik rühma liikmed peavad olema projekti elluviimisse ja esitlusse kaasatud.

MÄRKUS! Vältige probleemi kirjeldamisel stereotüüpe (näiteks paisunud kõhtudega eriti vaeste laste piltide kasutamine). Proovige kirjeldada teemat pigem sümbolite ja kujutlusvõime abil, empaatia ja tundlikkusega, ning mitte kujutada inimesi vääritudes olukordades (näiteks surevad või abitud inimesed, kerjused).

TELEREKLAAM

1. Lugege Internetist teema kohta põhilisi fakte ja otsige huvitavat teavet.
2. Valmistage teema kohta fiktiivne telereklaam. Eesmärk on kasvatada Eesti noorte seas teadlikkust. Püüdke teha huvitav, informatiivne ja mitte liiga šokeeriv reklaam.
3. Fiktiivne reklaam tähendab seda, et see ei pea olema loodud filmi/meediaformaadis, vaid seda võib esitleda draamastseenina.
4. Reklaami kestus peaks jääma vahemikku 30–60 sekundit ning selles tuleks kasutada nii heli kui ka kujutisi.
5. Kõik rühma liikmed peavad olema projekti elluviimisse ja esitlusse kaasatud. Võite kasutada ka mõningaid abivahendeid ja tehnikaseadmeid.

MÄRKUS! Vältige probleemi kirjeldamisel stereotüüpe (näiteks paisunud kõhtudega eriti vaeste laste piltide kasutamine). Proovige kirjeldada teemat pigem sümbolite ja kujutlusvõime abil, empaatia ja tundlikkusega, ning mitte kujutada inimesi vääritudes olukordades (näiteks surevad või abitud inimesed, kerjused).

TEATRAALNE ETENDUS

1. Lugege Internetist teema kohta põhilisi fakte ja otsige huvitavat teavet.
2. Tehke teemast draamastseen. Eesmärk on tõsta Eesti noorte seas teadlikkust. Püüdke teha huvitav, informatiivne ja mitte liiga šokeeriv reklaam.
3. Kõik rühma liikmed peavad olema projekti elluviimisse ja esitlusse kaasatud. Võite kasutada ka mõningaid abivahendeid ja tehnikaseadmeid.

MÄRKUS! Vältige probleemi kirjeldamisel stereotüüpe (näiteks paisunud kõhtudega eriti vaeste laste piltide kasutamine). Proovige kirjeldada teemat pigem sümbolite ja kujutlusvõime abil, empaatia ja tundlikkusega, ning mitte kujutada inimesi vääritudes olukordades (näiteks surevad või abitud inimesed, kerjused).

POWERPOINTI ETTEKANNE VÕI VEEBILEHT

1. Lugege Internetist teema kohta põhilisi fakte ja otsige huvitavat teavet.
2. Koostage huvitav Powerpointi ettekanne või looge veebileht. Prioriteediks on kasutatava teabe usaldusväärsus (proovige leida ametlikult kinnitatud algallikaid). Ärge unustage teha ettekande lõppversioon klassikaaslastele võimalikult huvitavaks.
3. Veenduge, et teil on ettekande lõppversiooni jaoks olemas kõik vajalikud seadmed. Ootamatute probleemide ennetamiseks soovitage teil tehnikat enne ettekannet katsetada.
4. Kõik rühma liikmed peavad olema projekti elluviimisse ja esitlusse kaasatud. Võite kasutada ka mõningaid abivahendeid ja tehnikaseadmeid.

MÄRKUS! Vältige probleemi kirjeldamisel stereotüüpe (näiteks paisunud kõhtudega eriti vaeste laste piltide kasutamine). Proovige kirjeldada teemat pigem sümbolite ja kujutlusvõime abil, empaatia ja tundlikkusega, ning mitte kujutada inimesi vääritudes olukordades (näiteks surevad või abitud inimesed, kerjused).

Harjutus

Viktoriin

Märkus! Viktoriini korraldamiseks on palju võimalusi. Tavapärase lähenemine – õpetaja loeb küsimused ette ja õpilased panevad vastused kirja – võib olla õpilaste suhtes eksitav, jättes neile mulje, et tegemist on lihtsalt järjekordse teadmiste testiga. Viktoriin ei peaks aga olema teadmiste testimine, vaid huvitav viis saada millegi kohta rohkem infot. Allolev kirjeldab, kuidas töötada küsimustikuga, mis on interaktiivne, naljakas ja dünaamiline ning sisaldab ka võistlusmomenti.

Aeg: kuni 30 minutit

Töövahendid: paberteip, lüümikule kopeeritud/prinditud või Powerpointi ettekandeks ettekandeks ettevalmistatud tööleht, vaba ala klassiruumis – vähemalt klassi ühes otsas, lakke riputatav projektor või arvuti ja projektor

Tegevuse kulg:

1. Enne alustamist (või veel parem – vahetunnil) paigutage klassiruumis asjad ümber nii, et teil oleks tegevuse jaoks piisavalt suur vaba ala. Tõenäoliselt on vaja selleks lauad ja toolid kõrvale tõsta.
2. Kasutage vaba ala ning tehke põrandale paberteibiga neli riskülikut. Sildistage riskülikud tähtedega A, B, C ja D (tähed tehke samuti paberteibiga).

Märkus! Ettevalmistuseks peaks jätma umbes 5–10 minutit ning sellesse saate kaasata ka õpilasi. Paberteibi eelis seisneb selles, et see pole mitte ainult odav, vaid seda on ka lihtne põrandalt või vaibalt jälgi jätmata eemaldada.

3. Jagage õpilased 4–5-liikmelistesse rühmadesse. Hea oleks anda rühmadele nimed, kasutades selleks kas värvide nimetusi, numbreid või muud sarnast.
4. Näidake õpilastele ükshaaval kümmet küsimust. Iga rühm peab valima neljast vastusest ühe. Neljast vastusest on õige ainult üks.
Õpilaste ülesanne on rühmas üheskoos otsustada, milline on õige vastus. Umbes 20–30 sekundi möödudes edastage neile helisignaali (suuline teavitus, plaksutamine, vilistamine vms) ning seejärel peaks astuma igast rühmast **üks liige** sildistatud nelinurka (A, B, C või D), mis esindab rühma arvates õiget vastust.
5. Pärast igat vooru märkige rühmade õiged vastused tahvlile või suurele paberile, et saaksite lõpus vastused kokku lüüa.
6. Lugege kõik küsimused ükshaaval kõva häälega ette.
7. Pärast ettelugemist ja õigete vastuste kirjanemist varuge natuke aega arutelu tarbeks.
8. Võtke viktoriini tulemused lühidalt kokku ning võimalusel autasustage kõige edukamat rühma.

Viktoriin:

1. Mille jaoks kasutatakse maailmas vett kõige rohkem?

- a) pesemiseks
- b) küpsetamiseks
- c) tööstuse käimashoidmiseks
- d) niisutamiseks

Vastus: d) Rohkem kui 70% tarbitud veest kulub niisutamisele.

2. Mitu liitrit vett kulub ühe liitri piima tootmiseks?

- a) 10 liitrit
- b) 100 liitrit
- c) 1000 liitrit
- d) 10 000 liitrit

Vastus: c) 1000 liitrit

3. Mitu liitrit vett kulub ühe kilogrammi veiseliha tootmiseks?

- a) 16 liitrit
- b) 160 liitrit
- c) 1600 liitrit
- d) 16 000 liitrit

Vastus: d) 16 000 liitrit

Veiseliha tööstuslikus tootmises kasvatatakse veiseid keskmiselt umbes kolm aastat, enne kui need tapamajja saadetakse. Ühest lehmast saab umbes 200 kg kontideta fileed. Kolme aasta jooksul tarbib loom umbes 1300 kg teravilja, 7200 kg ballastaineid ja 24 kuupmeetrit vett. Lisaks kulub seitse kuupmeetrit vett veise puhastamiseks ja tema hooldamiseks.

4. Kui mitut tsisternautot on vaja selleks, et transportida igapäevane joogivee kogus 10 000 elanikuga linna jaoks?

- a) 10
- b) 100
- c) 1 tsisternauto inimese kohta
- d) Iga päev oleks vaja kasutada 150 tsisternautot

Vastus: d) Iga päev oleks vaja kasutada 150 tsisternautot, mis moodustaksid iga päev umbes 3 km pikkuse rivi.

5. Kui suur osa afgaane joob saastatud vett?

- a) afgaanid ei joo saastatud vett
- b) kolmandik
- c) neli viiest
- d) peaaegu kõik

Vastus: c) Umbes 80%. Kõige halvem on olukord maapiirkondades.

6. Milline nendest haigustest on Afganistanis kõige laiemalt levinud?

- a) malaaria
- b) tuberkuloos
- c) leetrid
- d) HIV/AIDS

Vastus: a) Kuigi malaariat esineb ainult piirkondades, mis on kuni 1500 m ülevalpool merepiiri, asub umbes 60% Afganistani kogupindalast sellel kõrgusel ning aastas nakatub malaariasse umbes 1,5 miljonit inimest. Tuberkuloos tapab umbes 12 000 inimest.

7. Mida tuleks teha, et mitte nakatuda Afganistanis reisimisel (ka maapiirkondades) eelmainitud haigustesse?

- a) süüa ainult luksusrestoranides
- b) juua ainult pudelivett või keedetud vett
- c) vaksineerida ennast malaaria vastu
- d) liikuda ainult konditsioneeritud ruumides

Vastus: b) Suurim oht on veevarustus. Pudelivett pole paljudes Afganistani piirkondades saada, kuid tavaline keedetud vesi on hea alternatiiv. Malaaria vastu puudub vaktsiin. Luksusrestoranid on väga kallid ja neid on vähe ka kõige suuremates linnades. Liikumine konditsioneeritud ruumides võib anda vastupidise efekti – võite külmetuda või nakatuda teistesse haigustesse.

8. Mitte üheski maailma paigas pole emade suremus nii kõrge kui Afganistani lõuna- ja kaguosas. Risk surra raseduse või sünnituse ajal:

- a) 4%
- b) 8%
- c) 16%
- d) 24%

Vastus: c) Nendes piirkondades on sünnitusel või selle tagajärjel suremuse oht 15 korda suurem kui Kabulis ning peaaegu 1000 korda suurem kui Eestis.

9. Näitaja, mis väljendab maamiinide tõttu hukkunud inimeste arvu elaniku kohta, paigutab Afganistani maailma arvestuses teisele kohale. Sama näitaja on suurem veel ainult:

- a) Kambodžas
- b) Bosnia ja Hertsegoviinas
- c) Põhja-Koreas
- d) Mosambiigis

Vastus: a) Kambodžas

10. Mida ei tohi Afganistani haiglates teha?

- a) arstidele ravi eest maksta
- b) patsienti ei tohi ravida vastassoost arst
- c) arsti ravi eest tänada
- d) nõuda välja kellegi surnukeha

Vastus: b) Kultuurinormid ei luba afgaanidel ennast võõra vastassoo esindaja ees paljaks võtta. Sageli isegi siis, kui tegemist on tõsise terviseprobleemi või elukohtliku olukorraga.

Analüüs ja arutelu:

- Miks kasutatakse umbes 16 000 liitrit vett 1 kg veiseliha tootmiseks? Mille jaoks vett tootmise ajal kasutatakse?
- Mida saame ära teha, et põllumajanduses vee tarbimist piirata?
- Millised võivad olla peamised tervisega seotud tagajärjed, mis tulenevad asjaolust, et suuremal osal afgaanidest puudub ligipääs joogiveele?
- Milline rühm Afganistani elanikkonnast vajab teie arvates puhast vett kõige rohkem ning miks?
- Mida on teie arvates võimalik ära teha, et kindlustada afgaanidele ligipääs joogiveele? Kuidas saate teie afgaane selles küsimuses aidata?
- Kas teate mõnda teadlikkuse tõstmise või rahakogumise kampaaniat, mis keskenduks joogivee tagamisele Kolmandas Maailmas. Kui ei, siis proovige otsida selliseid kampaaniaid Internetist.

9. eesmärk: JULGEOLEK

Afganistani olulisimaid katsumusi on tagada julgeolek terves riigis. See on üks põhjuseid, miks otsustas Afganistani valitsus lisada varasemale kaheksale aastatuhande arengueesmärgile ka üheksanda – suurendada julgeolekut.

■ Sõda

Pärast demokraatlike reformide perioodi, mis kulmineerus 20. sajandi 60. aastatel, sai Afganistanist külma sõja suurjõudude tööriist. 1979. aasta jõulude ajal tungisid Afganistani Nõukogude Liidu väed. Järgnevat võiks kirjeldada kui Nõukogude Liidu Vietnami sõda, kuna see kestis kaua, oli mõtetu, hukkunute hulk oli suur ning selles osalesid külma sõja mõlemad pooled – Nõukogude Liit ja kaudselt ka USA. Sõda kestis 1988. aastani, selle käigus said surma miljonid tsiviilisikud ning see hävitas terve riigi. Kuid isegi pärast Nõukogude Liidu vägede lahkumist ja Afganistani mässuliste *de facto* võitu ei saanud rahu ega alanud taastamisprotsessid. Poliitiline ja majanduslik kaos põhjustas mitmeid regionaalseid konflikte ja kodusõja. Pärast aastatepikkust võitlust sai võimule Taliban, äärmuslik religioosne rühmitus, ning riigi langus viidi lõpule. Rühmitus üritas sundida peale fundamentalistlikku ja äärmuslikku tõlgendust muslimite seadusest šariaadist. Taliban kukutati võimult 2001. aastal, mil USA ja Suurbritannia juhtimisel leidis aset sissetung, mis oli otsene reaktsioon 11. septembri terrorirünnakutele USAs. Need korraldas terrorivõrgustiku al-Qaida juht Osama bin Laden, kes oli sissetungi ajal Afganistanis peidus.

■ Milline on olukord praegu?

Võitlused Talibani mässuliste ja koalitsioonivägede vahel leidsid mõnes Afganistani osas aset ka 2010. aastal. ISAFi (International Security Assistance Force) koalitsioon, mis tegutseb NATO egiidi all, on töötanud selle nimel, et muuta pealinn Kabul ja ümberkaudsed alad turvalisemaks. Sõdurid ISAFis on 46 riigist ning oma panuse annab ka Eesti.

Suurem osa Afganistani avalikkusest toetab koalitsioonivägesid. 2009. aastal pooldas ainult 7% afgaanidest Talibani rühmitust ning 79% oli väga nende tegevuse vastu. Suurem osa afgaanidest (61%) leiab, et USA roll Afganistanis on positiivne. Afgaanid on sõjast väsinud ja paljud kardavad, et pärast koalitsioonivägede lahkumist muutub olukord riigis jälle ebastabiilseks ning hõimujuhtide ja Talibani-sarnaste äärmuslike rühmituste mõjuvõim tugevneb. Pikemas perspektiivis koalitsioonivägede toetus aga kahaneb. Loomulikult on osa inimesi koalitsioonivägede tegevuse vastu ning äärmuslikel juhtudel kuulub nende meeleavalduste juurde ka vägivald, mille väljundiks on rünnakud tsiviilisikute, Afganistani korraldajate, koalitsiooniüksuste või rahvusvaheliste organisatsioonide vastu. Hoolimata kestvast võitlusest ja puhutistest terrorirünnakutest mõnes piirkonnas on Afganistan sammumas riigi taastamise suunas. Vastu on võetud uus põhiseadus ning hiljuti valiti parlament, püütakse kaotada sõdade jälgi ning liikuda demokraatia ja rahu poole. Majandus taastub aeglaselt ja mõne langusaasta järel hakkab see uuesti kasvama.

■ Uimastid

Riik on endiselt sõltuv ebaseaduslikest tuludest, mis saadakse oopiumi kasvatamisest ja töötlemisest. Ligi 93% maailma oopiumist pärineb Afganistanist ning ühtlasi toodetakse seal ka kõige rohkem hašišit. Mitte ühegi teise riigi majandus pole uimastitest nii sõltuv kui Afganistani oma. Arvatakse, et oopiumiäri tulud ületavad Afganistanis rahvusvahelise abi määra ning moodustavad riigi majandusest poole. Kaks miljonit inimest saab uimastiärist otsest kasu. Enamik neist elab aladel, kus Talibanil on endiselt mõjuvõimu – riigi kaguosas. Tavaline pere suudab katta herooinimüügist ainult elementaarsed vajadused. Mitmeid talunikke sunniti oopiumit kasvatama vaesuse ja võlgade

tõttu. Töötlemata oopiumi eest makstakse murdosa (umbes 0,2%) hinnast, mis kujuneb välja pärast töötlemist ja Lääne turgudele eksportimist.

■ Miinid ja lõhkemata lahingumoon

Afganistani sõdade kurb pärand on suur arv maamiine ja lõhkemata lahingumoon, mis on pillutatud laiali väga suurele alale riigist. Ligi 4 miljonit afgaani elab niisugustes ohtlikes piirkondades. Alates 1979. aasta Nõukogude Liidu sõjast on miinid ja lõhkemata lahingumoon tapnud umbes 100 000 inimest. Sel moel sandistunud inimeste arvestuses on Afganistan maailmas pärast Kambodžat teine riik. 2008. aastal registreeriti peaaegu 1000 vigastust ja surma. Valdavalt olid ohvrid tsiviilisikud ning neist rohkem kui poole moodustasid lapsed. Miinipuhastus eeldab suuri rahalisi ressursse. Ühe ruutkilomeetri puhastamine võib maksta rohkem kui pool miljonit eurot. Suurt tähelepanu pööratakse koolitustele, kus räägitakse miinidega seotud ohtudest ning nende vältimisest. Igal aastal saab koolitust umbes 3,5 miljon inimest.

Nõrk valitsus

Väljaspool pealinna kontrollib Afganistani valitsus olukorda väga vähe. Suur osa riigist on hõimujuh-tide võimu all, kes on sageli sõjakad ning seotud ebaseadusliku uimastiäri-ga. Nad ei austa kesk-võimu ning rakendavad kontrollitavatel aladel enda

põhimõtetele tuginevat tavaõigust koos kehtesta-tud maksudega, mis erinevad hõimuti ja piirkonniti. Riiki nõrgestavad sõdade tagajärjed, ebastabiilsus, seaduste ebapiisav jõustumine, uimastite kasvatamine-töötlemine-kaubandus, vähearenenud infrastruktuur, territooriumi geograafiline keerulisus ning üldine korrupsioon.

Korrupsioon ja nepotism

Riik ei suuda endiselt oma kodanikele elementaar-seid teenuseid tagada. Üks riiklike ametkondade peamisi probleeme on laiaulatuslik korrupsioon ja nepotism (onupojapoliitika). Avalikku teenistusse ei palgata töötajaid mitte oskuste ja kogemuste, vaid tutvuste-, sugulussidemete- ja isegi kor-rupsioonipõhiselt. Tulemuseks on ebaefektiivne riigiaparaat, äärmiselt palju bürokraatiat ning kor-rupsiooni – kõik see aeglustab riigi arengut. Väga paljudel oskuste ja haridusega noortel purunevad unistused, sest riiklikes ametkondades on pea-aegu võimatu töökohta saada. Organisatsiooni Transparency International andmete kohaselt on Afganistan maailma korruptiivsete riikide järjes-tuses Somaalia järel teisel kohal.

Filmisoovitust 9. eesmärgi teemal: Itaalia arst (filmi on võimalik tellida www.maailmakool.ee mediateegist).

Harjutus

Arvamusskaala

Töövahendid: piisavalt suur ruum, paberteip või nööri (kui on vaja)

Aeg: 30–45 min

Eesmärk:

- Omandada oskus väljendada oma arvamust ning muuta seda lähtuvalt argumentide mõjust.
- Mõista vastuoluliste väidete keerulisust ning omandada võime näha sügavamale pinnapealsest.
- Õppida rühmatööd, arendada argumenteerimis- ja suhtlusoskust.

Tegevuse kulg:

1. Looge piisavalt palju ruumi. Kõige parem oleks paluda õpilastel enne harjutuse algust kõik esemed (lauad, toolid, kotid jne) ruumist ära viia.

Märkus! Võimalusel kasutage suurt ühisruumi, kohvikut või minge hoonest välja.

2. Paluge õpilastel moodustada poolring.
3. Asetage tool (või muu ese) poolringi mõlemasse otsa.
4. Poolring kujutab skaalat seisukoha kahe vastandiga. Kui skaala ühes otsas on äärmus „nõustun täielikult”, siis teises otsas „ei nõustu üldse”. Võite asetada toolidele kaardid, millel need äärmuslikud seisukohad kirjas.

Märkus! Skaala paremaks visuaalseks kujutamiseks võite märkida seisukohad maha paberteibi, nööri või kriidiga.

5. Selgitage reegleid. Osavõtt on vabatahtlik. Õpilased ei tohi teiste arvamusi kommenteerida (selleks on neil võimalus hiljem). Sisu pole oluline. Tähtis on arvamuse avaldamine.
6. Esitage küsimus või tõstatage teema. Õpilased peaksid võtma skaalal sisse koha, mis esindab nende arvamust. Neil ei pea olema selgelt väljakujunenud seisukohta. Kui nad ei oska seisukohta võtta, seisku nad skaala keskele. Mida lähemal nad ühele väitele asuvad, seda rohkem on nad sellele sisuga nõus.
7. Paluge vabatahtlikel oma arvamust avaldada ja seda põhjendada. Kui arvamusskaalal on vabatahtlikke, kes ei soovi oma arvamust avaldada, siis julgustage neid seda tegema või küsige viimase võimalusena neilt otse, miks nad sellisel seisukohal on, et nad oma arvamust põhjendaksid.

Alternatiiv. Selgitage õpilastele joone tähendust ja reegleid. Paluge igal õpilasel võtta skaalal ükskhaaval sisse koht, mis tema arvamust väljendab. Kui selles kohas keegi juba seisab, siis võib seista tema ette.

8. Tuletage õpilastele meelde, et teiste õpilaste argumentide mõjul on neil õigus oma arvamust muuta. Kui keegi õpilastest nii käitub, siis kiitke teda, et ta oma arvamust muutis. Võite julgustada ka teisi seda tegema.

9. Arutlege teema üle ja varuge selle jaoks aega. Proovige järgida järgmisi lihtsaid reegleid:
- Korraga kõneleb ainult üks õpilane.
 - Hinnake arvamusi, mitte õpilasi.
 - Veenduge, et arutelu ei hõlma seksistlikke, rassistlikke ega ksenofoobseid seisukohti.
 - Võimaldage igal õpilasel arvamust avaldada ning tagage, et igaühe arvamust kuulatakse ja seda austatakse.
 - Austage kõiki arvamusi ning kindlustage, et sellist lähenemist toetavad kõik õpilased.
 - Õpilastel peaks olema võimalus oma seisukohti kaitsta.

Väited:

- Eesti ei peaks sõdureid Afganistani saatma.
- USA juhitud koalitsiooniväed peaks Afganistani jääma, et tagada riigis rahu.
- Koalitsioonivägede lahkumine Afganistanist kindlustaks riigis kohese rahu.
- Rahvusvahelisel üldsusel on õigus sekkuda sõjaliselt riikides, kus inimõigusi järelmõtlematult rikutakse.
- Mõnel juhul võib sõjaline sekkumine olla rahu tagamiseks kõige tulemuslikum viis.

Märkus! Tuletage õpilastele meelde, et kõik väljaöeldavad väited on väga vastuolulised ning ei ühti ilmingimata teie enda seisukoha või arvamusega.

Harjutus

Essee

Aeg: pärast koolitunde – koolis või kodus

Töövahendid: Internet, printer ja paberileht

Eesmärk:

- Omandada oskus võtta oma seisukoht kokku struktureeritud kirjalikus vormis.
- Tuvastada probleem ning kirjeldada selle vormi ja olemust.
- Mõista vastuoluliste väidete keerulisust ning omandada võime näha sügavamale pealispinnast.
- Toetada analüütilist ja kriitilist suhtumist.

Tegevuse kulg:

1. Paluge õpilastel valida teema ning kirjutada essee. Soovitame järgmisi teemasid:
 - Afganistan. Pole jõukust turvalisuseta ning turvalisust jõukuseta
 - Rahu Afganistanis – unelm või reaalsus?
 - Kas sõda on üks võimalikke viise, kuidas saavutada rahu ja tagada inimõiguste järgimine?
2. Rääkige õpilastele, milline essee olema peaks, ning täpsustage, millised on ülejäänud nõudmised. Soovitame mainida järgmisi punkte:
 - soovituslik vorm ja keelekasutus – näiteks analüütiline ja kriitiline keelekasutus; esseele peaks eelnema probleemi uurimine ja analüüs, kuid see peaks väljendama autori isiklikku arvamust
 - teksti struktuur
 - sõnade piirarv (näiteks umbes 2000 sõna)
 - essee vorm (prinditud või digitaalne) ja ettekanne
 - tähtaeg
 - muud nõuded, näiteks allikate tsiteerimine, õige tsiteerimise viis, plagiaat ja võimalikud karistused (võimalusel väga karmid); igal esseel peab olema pealkiri ning autori nimi
 - teavitage õpilasi hindamiskriteeriumitest

Lõpetuseks: üleilmne koostöö ning kuidas meie aidata saame?

Afganistan on üks maailma kõige vähem arenenud riike. Enamik riigieelarvest tuleb maailma rikaste arenenud riikide, kelle hulgas on ka Eesti, arenguabist. Seega mõjutab selle suurus ja tõhusus enamiku afgaanide elukvaliteeti. Samuti mõjutab arenguabi riigi julgeoleku taset – turvalisus ja areng on omavahel seotud ning avaldavad rahule, stabiilsusele ja heaolule riigis otsest mõju.

Arengutoetus on lühikese aja jooksul aidanud miljoneid Afganistani tüdrukuid ja poisse pöörduda tagasi kooli, ehitada üles elementaarset infrastruktuuri (teid, elektrijaamu, vooluülekande võrke, niisutussüsteeme) ning on taganud suurele hulgale inimestele juurdepääsu puhtale veele ja elementaarsele arstiabile nii linnas kui ka maapiirkonnas. See on mänginud olulist rolli ka naiste suuremal kaasamisel ühiskonnaellu ja tööturule. Lisaks eelnevale aitab arenguabi rajada demokraatlikke struktuure, võidelda korruptsiooniga ja luua toimivat ühiskonda, et jätkusuutlik areng jätkuks ka siis, kui doonorriigid oma abi Afganistanile vähendavad.

■ Milline on Afganistani majanduse tase praegu?

Hoolimata asjaolust, et Afganistan on endiselt maailma üks vaesemaid riike ning kõige vaesem riik Aasias, suudab ta tasapisi majanduslikult areneda. Sõltumata arenguabi suurusest ja struktuurist ning julgeoleku olukorrast avaldab riigile väga suurt mõju kliima. Paaril eelmisel aastal tagas sademete küllus põllumajandussektoris kasvavad tulud. Kaubanduse ja teenuste mahud kasvavad samuti väga kiiresti ning koos hankiva tööstuse arenguga annavad need optimistliku tulevikuväljavaate.

Afganistani majandus on suures osas sõltuv põllumajandusest. Kuigi enamik (ebaseaduslikest) tuludest pärineb uimastite kasvatamisest ja töötlemisest, moodustub seaduslik eksport traditsiooniliselt kuivadest puuviljadest.

Tööstuse tase on madal ning sageli töötatakse ainult lihtsates ja madala tootlikkusega töökodades. Käsitsi kootud vaibad, mille valmistamiseks on vaja teha märkimisväärses mahus käsitööd, on endiselt olulised eksporditooted. Palju-töötav tulevik peitub hankivas tööstuses, eriti vase- ja rauatööstuses. Riigis on rikkalikult ka muid toormaterjalide maardlaid (liitium, nafta, maagaas, süsi, metallid jne), kuid kaevandamist takistab puuduv infrastruktuur ja keeruline julgeolekuolukord, mis peletab välisinvestorid eemale.

Ebaseaduslik kaubandus, kaupade smugeldamine riiki ja riigist välja ning suurenev uimastite kasvatamine ja tootmine moodustavad riigi majandusest endiselt märkimisväärse osa.

■ Kes Afganistani aitavad?

Afganistanile suurim arenguabi andja on USA. Teised olulised toetajad on veel Jaapan, Suurbritannia, Euroopa Komisjon, Maailmapank, Saksamaa, Kanada, Holland, Norra ja Rootsi.

Hoolimata asjaolust, et Afganistani arengutoetusi on alates 2001. aastast eraldatud 15 miljardi dollari väärtuses, on see summa ainult veidi rohkem kui pool sellest summast, mida rahvusvaheline üldsus riigi taastamiseks ja arendamiseks lubas. Võrdluseks võib tuua näite, et USA sõjavägi kulutab oma sõjajärgsele päevale umbes 100 miljonit dollarit, samal ajal kui rahvusvaheline abi ulatub ainult 7% sellest summast. Üks suurimaid väljakutseid on tagada, et abi jõuaks nendeni, kes vajavad seda kõige enam, ning et see oleks läbipaistev ja tõhus.

■ Millist abi pakub Eesti?

Afganistan on üks neljast prioriteetsest riigist Eesti ametlikus arengutoetuste programmis. (Ülejäänud riigid on Ukraina, Gruusia ja Moldova.) Näiteks on MTÜ Mondo saatnud Eesti riigi toetusel Afganistani tervishoiuekspert Anu Raisma. Loe intervjuud Anu Raismaga:

Kuumakindel ANU RAISMA

13.06.2010, intervjuueeris Evelyn Kaldoja

Hoolimata Kagu-Aasia tsunami ja Pakistani maavärina ohvrite aitamise kogemusest ei saanud Eesti päästemeeskonna liige Anu Raisma (51) sel kevadel Haitile appi minna – tema praegune püsitöökoht Afganistanis lihtsalt ei võimalda sellist ringireisimist.

Juba poolteist aastat Helmandi provintsis meditsiini-eksperdina töötav Raisma on seal nii hästi kohanenud, et kohaliku haigla peaarst pakkus talle abi kinnisvara soetamiseks. Seni elab Raisma siiski Lashkar Gah' sõjaväebaasi konteineris ruumis, kus kümmele ruutmeetrile mahuvad ära nii tema voodi ja laud kui ka külmkapp ja vannituba.

Teekond Afganistani sai Raisma sõnul alguse 2008. aasta oktoobris, kui Eesti riigi ja MTÜ Mondo koostöös esimese meditsiinieksperdina Helmandisse saadetud Argo Parts helistas ja küsis, kas naine ei tahaks tema tööd jätkata.

Arvestades pakkumise mastaapi – töö sisuks on rahvaarvult Eestiga peaaegu võrdse koha meditsiinisüsteemi ülesehitamine – ning asukohta – Helmand on isegi Afganistani kohta verine –, andis Parts Raismale loomulikult mõtlemisaega.

■ Langetas kiire otsuse

Kui Parts paari tunni pärast ühe teise asja pärast uuesti helistas, oli Raisal vastus valmis: «Ma olen juba otsustanud, ma tulen.»

Kiire «jah» ei tähendanud siiski, nagu pidanuks Raisma ülesannet lihtsaks. Puhkuse ajal Postimehele oma Lahe-maa kodus intervjuu andnud meditsiiniexpert tunnistab, et pelgas.

«Kaugelt tundus see asi koledam, kui kohapeal oli,» mainib ta. «Esimesed kaks kuud olid ikka hästi keerulised: süsteem võõras, inimesed võõrad, töö inglise keeles,» meenutab ta. «Argoga veetsime Helmandis neli päeva, põhjalik üleandmine jäi ära puhtalt selle pärast, et samal ajal saabus sinna Eesti abisaadetis – Bosti haiglale mõeldud meditsiinitehnika – ja neli kasti oli kadunud. Nii et kõik need neli päeva tegelesime nende nelja kasti jahiga.»

Üks kast leiti lõpuks üles, kolm jäidki kadunuks. «Õnneks mitte väga kulukas osa sellest saadetest,» mainib Raisma. «Selles piirkonnas on postiteenusega nirusti, nii et kõik ei jõua alati sinna, kuhu on saadetud.»

Nelja päeva pärast oli Raisma üksi. Ka tema praegust põhilist koostööpartnerit, provintsi keskuses Lashkar

Gah's asuva Bosti haigla peaarsti ja kohaliku tervishoiu-ameti direktorit Enayatullah Ghaffarit polnud kohal, too viibis parajasti palverännakul Mekasse ja naasis kuu aja pärast.

Mullu sügisel välisministeeriumi kutsel ka Eestit külastanud Enayatullah' iseloomustamiseks leidub Raisal aga ainult sooje sõnu. «Minu meelest on ta ainuke, kes praegu suudab seda süsteemi vedada,» ütleb ta. «Hästi meeldiv, väga laia silmaringiga ja edumeelne. Soovib olukorda parandada, paraku takerdub see kohati tema teiste kolleegide oskamatusse.»

Raisma lisab, et ei saa samas Enayatullah' kolleege süüdistada, sest viimased 30 sõja-aastat on helmandlased peasjalikult tegelenud ellujäämisega ja muud oskused, ka oskus tööd teha on selle kõrval mõnevõrra hääbunud.

«Teisest küljest on seal teistsugune kultuur ja ka teistsugused töötegemise põhimõtted kui meil. Näiteks ei kiirusta mitte keegi,» räägib ta. «Aga 50-kraadises kuumuses ongi võimatu kiirustada.»

■ Ette tuleb ka kultuurist tingitud segadusi.

Näiteks mullu, kui Helmandis korraldati esimest korda ämmaemandate kursused, võeti sinna õpilasi ainult Lashkar Gah'st. Kui kursus otsa sai, lootis Raisma, et lõpetajad viivad oma tarkuse üle provintsi laiali. Aga eksis – mõned leidsid tööd Bosti haiglas, suurem osa jäi aga Lashkar Gah'sse töötuteks. Kahel lihtsal põhjusel. Esiteks ei reisi Helmandi naised saatjata ringi. Ja teiseks, kui nad suunduvad tööle võõra hõimu alale, ei võeta neid omaks.

Tänavu oldi targemad ja kõik kursuselased võeti väljastpoolt Lashkar Gah'd. See tähendas aga, et vastuvõetute haridustase oli madalam kui provintsi pealinna naistel. Raisma iseloomustab seda sõnadega «niivõrd-kuivõrd oskavad lugeda ja kirjutada».

Mistap sissejuhatajateks tuleb tudeerima saabunuile jagada üldharidust. Loomulikult tähendab kaugemalt õppima tulemine ka seda, et lisaks kursuselasele on hariduse andjate ülalpidamisel Lashkar Gah'sse saatjaks tulnud meessugulane.

■ Naised ei lähe meesarsti juurde

Ämmaemandaid on hädasti vaja, sest nad tegelevad kõigega, mis puudutab naiste tervist – olgu see või kõha. «Naised ei tohi ühegi hädaga minna meesarsti juurde,» selgitab Raisma. Praegu on ämmaemandaid umbes miljoni elanikuga provintsi kohta 28.

Talibani võimu all ei tohtinud naised üldse tööd teha, ka mitte arsti või ämmaemanda oma. Ja see tähendas, et naistel polnudki ligipääsu meditsiiniabile.

Kui Raisma sel kevadel pärast talviseid sõjalisi operatsioone esimest korda Musa Qala kliiniku juurde pääses, olid kohalikud kõige uhkemad selle üle, et nende järjekorras seisis hulk naisi ja lapsi. Kolme kuu eest neid veel polnud, kuid nüüd oli Musa Qala kliinikul õnnestunud palgata naisarst.

Olukord on siiski endiselt kaugel roosilisest. «Naiste suremus sünnitusel ja selle järel on Afganistanist kõrgem ainult Sierra Leones,» märgib Raisma.

See on tema sõnul tingitud mitmetest asjaoludest. Esiteks pannakse tüdrukud hästi noorelt mehele ja nad hakkavad selle tulemusel ka verinoorelt sünnitama – pole haruldus, kui 25-aastaselt naisel on juba kümme last. Teiseks sünnitatakse tihti kodus. Kolmandaks on näiteks keisrilõige enamikule helmandlannadest kättesaamatu.

Eestlase jaoks uskumatult kaugetesse aegadesse jääval tasemel ravi- ja abivahendite edasiandmist sinna suurtes kogustes moodsa tehnika vedamisega Raisma ei poolda. «Afganistanis pole meditsiinitehnika firmade esindusi, kes igas normaalses riigis aparatuuri vajadusel hooldavad ja kalibreerivad,» selgitab ta.

«Ja kui tekib mingisugune väike rike, on see aparatuur kohe kasutu tolmuks. Mis me sellest aparatuurist sinna nii väga tassima peaksimegi, valdavalt see vilgub, plingib ja annab diagnoosimise võimaluse. Riigis, kus diagnoosiaparatuurid puuduvad, on tohtritel meeled palju ergumad.»

Ravimite kättesaadavust Helmandis hindab Raisma üsna heaks. Ta purustab kiirelt kujutelmade, justkui tähendaks need vaid antiseptikume ja antibiootikume. Jah, ka helmandlased söövad antidepressante ja rahusteid nagu Diazepam. «30-aastase sõja järel ei saagi eeldada, et depressiooni ei oleks.»

Aga seda ei osata haigusena määratleda ja sagedasti ei oska inimene ka arsti poole pöörduda,» nendib ta. Kodune depressiooniravi on ka üks narkomaania põhjuseid.

«Malaaria,» ütleb Raisma vastuseks küsimusele, mis on kõige tüüpilisem kohalikke kimbutav tõbi. «Sel kevadel jagati Helmandis laiali 100 000 kauakestvat peresuuruses moskiitovõrku. Et seal on tavaks, et kogu pere magab ühes sängis, võib loota, et ehk hakkavad malaariajuhud järgmisest-ülejärgmisest aastast näitama langustendentsi.»

Palju on ka tuberkuloosi ja lastehalvatust – Afganistan on üks maailma neljast riigist, kus viimane tõbi veel alles. Juhtumeid pole palju, kuid aeg-ajalt neid siiski esineb.

Tavalisematest haigustest toob Raisma esimesena välja kõhunakkused. «Kui neid hunnikuid on ikka iga nurga peal ja lapsed seal käpuli sees mängivad, siis kolibakter, mis peab elama soolestiku alumises osas, muutub soolestiku ülemises osas kurjaks,» selgitab arst. Iga neljas

Helmandi laps ei näe oma viendat sünnipäeva, peamiseks surmapõhjuseks on just nimelt soolenakkused.

Tolmuse õhu tõttu on ka rohkelt hingamisteede haigusi. Helmandi tolmu õhu mõju kohta on Raismal oma näide: «Kõik need kuud jutti Afganistanis ma kõhin hommikuti, tulen Eestisse, kaob kõha ära.»

Üldiselt peab aga Raisma end kuumuses töötamiseks väga sobivaks – ta pole kannatanud vedelikukaotuse, minestuse ega muu sellise all. Ent loomulikult mõjutab palavus ka teda: «See väsimus, mis tekib Helmandis öhtuks, ei ole võrreldav ühegi väsimusega Eestis.»

Oma osa mängib ilmselt ka töö intensiivsus. «Tööpäev ei ole mingil juhul alla 12 tunni, pigem kisub 14–16 tunni kanti,» kirjeldab ta. Lashkar Gah' provintsi ülesehitusmeeskond töötab ka nädalavahetustel, ainult muslimite pühapäev reede on poolenisti vaba. Ja iga kahe kuu tagant saab kaks nädalat Eestis patareisid laadida.

Rutiinseks pikad tööpäevad samas ei lähe, sest kui hommikul alustad ühe plaaniga, siis tõenäoliselt tekib vahepeal miskit uut.

Suure mõjuga ootamatus oli kevadine skandaal Lashkar Gah' Itaalia kiirabihaiglaga. Itaallaste mittetulundusühing oli Helmandis töötanud 2003. aastast ja pühendunud just sõjatraumadele. Ennekõike kohalikele mõeldud hospitali töö headust näitas tõsiasi, et sel oli oma osa isegi NATO sõdurite evakuatsiooniplaanis.

■ Itaalia haigla ajutiselt kinni

«Ja siis leiti Itaalia hospitalist kaks suitsiidivesti, hunnik granaate ja raadiosaatjad – vahetult enne provintsi kuberneril külastamist,» kirjeldab Raisma. «Arreteeriti kaks itaallast ja kuus afgaani ning haigla pandi kinni.»

Kohal käis Itaalia suursaadik Afganistanis. Selgus, et itaallastele esitatud süüdistus oli alusetu. Itaalia tohtrid on avaldanud ka soovi võimalikult kiiresti Helmandisse naasta. «Aga Afganistanis ei tähenda võimalikult kiiresti mitte päevi, vaid nädalaid ja võimalik, et ka kuid,» tõdeb Raisma. «Praegu on olukord hästi keeruline, sest Bosti haiglal pole võimalust hulgitraumasid ravida.»

Ainsana on Helmandis see võimalus Camp Bastioni sõjaväehaiglal. Sõjatraumasid tuleb Helmandis paraku ravida ka tsiviilisikutel. Camp Bastion võtab neid lisaks sõduritele küll vastu, aga kui USA, Briti, Taani või Eesti sõdur läkitatakse sealt edasi järelravile Euroopasse, siis helmandlastel järelravikohta pole.

See on üks probleeme, millega suve lõpuni Helmandis resideeriv Raisma peab rinda pistma. Seejärel võtab seal koha sisse uus Mondo läkitatav Eesti meedik. Aga ainult pooleks aastaks, pärast seda läheb Raisma talle juba natuke koduseks saanud Afganistani tagasi.

***Näpunäiteid
isiklikuks
sekkumiseks***

KUIDAS PÖÖRATA AASTATUHANDE ARENGUEESMÄRKIDE (AAE) TEEMALE TÄHELEPANU?

Mida saad sina koos oma sõprade ja klassikaaslastega teha siin ja praegu?

■ Kirjuta ja avalda AAE kohta tekste

Kui oled ennast aastatuhande arengueesmärkide teemaga kurssi viinud, siis kirjuta artikleid kooli või piirkonna ajalehtedesse või hakka Internetis selleteemalist blogi pidama. Kasuta ka teisi kunstivorme – fotograafia, joonistamine, maalimine, veebilehe loomine jne.

■ Koosta ja esita AAE teemat kunstipärase väljundi kaudu

Leia kohalik galerii, kultuurikeskus, noortekeskus või muu koht, mis lubaks sul esitleda AAE teema kunstipärasel väljundil.

■ Koosta huvitav kampaania

Helista oma klassikaaslastele või isegi õpetajatele ning koostage koos kas ühte AAE-d või mitut käsitlev kampaania. Võimalusi on mitmeid – tänavavõõruse või kooliteater, video tegemine, plakatite, joonistuste, kollaažide või maalide näitus, avalik küsitlus linnas. Inspiratsiooni leiad paljudest sarnastest kampaaniatest, mida on korraldanud Eesti või välisriikide noored ja mis on üleval ka Internetis.

■ Hakka oma kogukonnas vabatahtlikuks

Löö vabatahtlikuna kaasa algatuses, mille eesmärk on parandada sinu naabruskonnas elavate inimeste elutingimusi. Võta ühendust näiteks valitsusväliste keskkonnaorganisatsioonidega, kes paljastavad ebaseaduslikke prügimägesid. Või võid osaleda ettevõtmises, mis tegutseb sotsiaalselt tõrjutud kogukondade seas (näiteks romad). Võimalusi on palju, seega hoia silmad lahti ja küsi küsimusi.

■ Hakka vabatahtlikuks, et aidata vähemarenenud riikide inimesi

Osale algatuses, mis aitavad tagada mõistlikke elamistingimusi inimestele Kolmandas Maailmas (vähemarenenud riigid). Organiseeri rahaliste vahendite kogumine, liitu juba käimasolevate kogumistega või kontakteeru mõne inimõiguste spetsialiseeruva valitsusvälise organisatsiooniga. Kaasa sõbrad, klassikaaslased, õpetajad ja perekond. Uuri eelnevalt välja, mis eesmärgil kogumine toimub ning milline on organisatsiooni, mille kaudu aidata soovid, taust.

■ Käivita enda AAE-teemaline raadiosaade

Tee koostööd oma kooli või piirkonna ringhäälingu teenusepakkujaga ning pange koos kokku saade, mis on pühendatud AAE-le sinu kogukonnas.

■ Suhtle õpetajatega

Küsi õpetajatelt mistahes tunnis kõige kohta, mis puudutab AAE teemat. Kui sul tuleb pähe hea idee ettevõtmiseks või algatuseks, siis ära kõhkle seda õpetajatega jagamast.

■ Organiseeri kontsert

Võta ühendust bändi või muusikalise rühmitusega, kes on sinu koolis või piirkonnas populaarne, ning organiseeri kontsert, mis tõmbaks tähelepanu AAE teemale.

■ Käivita filmiklubi, mille raames arutatakse tänaseid maailmaprobleeme

Korralda koostöös klassikaaslaste, õpetajate ja ühendusega People in Peril oma koolis filmifestival „Üks maailm”.

■ Korralda arutelusid

Kutsu kokku oma eakaaslasi, piirkonna inimesi ja külalisi, kellel on AAE teemaga erialane või isiklik kogemus, ning korralda arutelu või avalik debatt erinevatel AAE-ga seotud teemadel.

■ Adopteeri kaugadopteerimisprogrammi kaudu laps

Võta ühendust klassikaaslaste ja sõpradega või korralda rahakogumise kampaania, et koguda rahalisi vahendeid kaugadopteerimisprogrammi kaudu lapse adopteerimiseks, kes elab näiteks Afganistanis. Rohkem teavet leiab aadressilt: www.clovekvohrozeni.sk.

■ Kuidas mõjutada poliitikuid ja valitsust?

Poliitikutel on suur mõju selle üle, mil määral Eesti oma AAE kohustusi täidab. Sul on õigus olla informeeritud ja nõuda tegutsemist.

■ Liitu kampaaniaga Internetis

Toeta võrgupetsioone ja -kampaaniaid, mille eesmärk on toetada mõistlike elutingimuste tagamist kõigi jaoks. Sinu allkiri võib tähendada palju ning võid saavutada isegi rohkem, kui räägid kampaaniast sõpradele ja perekonnale. www.millenniumcampaign.org www.whiteband.org.

■ Kirjuta poliitikutele kirju/e-kirju

Küsi neilt, mida nad on teinud Eesti AAE kohustuste täitmiseks, kuidas nad toetavad ametliku arenguabi suurendamist ning mis on antud küsimustes nende seisukoht. Palu neil AAE kohustuste täitmiseks rohkem pingutada.

■ Nõua poliitikutelt antud lubaduste elluviimist

Kuna valitsus allkirjastas AAE, siis on neil kohustus tagada nende täitmine enne 2015. aasta lõppu. Vii ennast meedia ja Interneti abil kurssi ning küsi poliitikutelt, kui suures ulatuses on neid lubadusi täidetud.

■ Osale kogunemistel või demonstratsioonidel

Kui sinu naabruskonnas leiab aset koosolek, mis tõmbab tähelepanu ühele AAE-le, siis ära kõhkle osalemast.

Inspiratsiooniallikas: http://www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus/mdgs/EN_BROCHURE_NORTH.pdf

■ Kuidas meie Afganistani aidata saame?

Igaüks meist saab Afganistani aidata. Võid otsida üles seal tegutsevad Eesti või rahvusvahelised organisatsioonid. Võid uurida välja, kuidas mingi organisatsioon oma ressursse kasutab, kes saavad nende tegevusest kõige rohkem kasu ning kuidas muudab see kohalike inimeste elu. Soovi korral võid korraldada heategevusürituse Eestis (näiteks korraldas Antsla Gümnaasium jõululaada ja oksjoni, mille tulud annetati Afganistani sõpruskoolile) või osta eetilise kingituse Afganistani (lähem info: www.muudamaailma.ee/kingitused).

Antsla Gümnaasiumi õpilased kirjeldasid enda korraldatud heategevusüritust nii:

Jõululaat 2010 Antslas

Teisipäeval, 21. detsembril toimus Antsla Gümnaasiumis iga-aastane heategevuslik jõululaat, mille korraldas kooli 11.b klass. Ürituse eesmärk oli koguda raha sõpruskoolile Afganistanis. Laat algas kooli direktori Heinar Kooli sõnavõtuga, peale seda oli kauplemine täies hoos. Raha aitasid koguda müüjad erinevatest klassidest, kes pakkusid elavalt oma küpsetisi ja käsitööd. Eriti populaarsed kaubad olid piparkoogid ja erinevad sorti muffinid. Osta oli võimalik ka laada õnneloosi, mis müüdi läbi üllatavalt kiiresti. Enne oksjonit esines laadalaval meie piirkonna üks kuulsamaid kirjanikke Contra.

Ta esitas mitmeid luuletusi oma repertuaarist ja üks luuletus sündis ka kohapeal. Kell 12 algas suur oksjon, kus müüdi erinevatelt sponsoritelt ja koolilt saadud esemeid. Kuigi palju esemeid tuli müüa alla alghinna, oli lõpptulemus edukas, sest huvi oksjoni vastu oli suur ning pakkujaid arvukalt. Laada ajal oli avatud annetuskast, kuhu laada külastajad said oma panuse anda. Asutused said raha üle kanda ka spetsiaalsele pangakontole.

Korraldajate arvates oli laat väga edukas. Kokku suudeti koguda 17 865 krooni ning sellega ületati eelmiste jõululaatade rekordid. Kogutud raha eest saadetakse Afganistani Aq Tapa tütarlastekoolile sporditarbeid.

*Raul Paat ja Grete Kungus
Antsla Gümnaasium 11.b*

